

महाराष्ट्र शासन
उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग
शासन निर्णय क्र. असंधो-२०१५/ प्र.क्र.१८/उद्योग-२

मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२.
दिनांक :- १४ फेब्रुवारी, २०१८.

प्रस्तावना :-

संरक्षण क्षेत्रावर करण्यात येत असलेल्या खर्चाच्या निकषानुसार जगातील अब्ज १० देशांमध्ये भारताचा समावेश होतो. सन २०१४ या वर्षामध्ये भारताने या क्षेत्रासाठी ४५२० कोटी अमेरिकन डॉलर्स खर्च केले असून हे प्रमाण भारताच्या सकल राष्ट्रीय उत्पादनाच्या (जी.डी.पी.) २.२१ टक्के इतके आहे. गेल्या दशकात भारताचा संरक्षण क्षेत्रावरील वार्षिक खर्च २३१ टक्क्यांनी वाढला आहे. आगामी दशकात हा खर्च दुप्पटीने वाढून १२००० कोटी अमेरिकन डॉलर्स होणे अपेक्षित आहे.

सद्यस्थितीत देशाच्या संरक्षण क्षेत्राची सुमारे ७०% इतकी गरज ही आयातीद्वारे भागविली जाते. भारत सरकार संरक्षण क्षेत्रासाठी केली जाणारी आयात ३०% पर्यंत घटविण्यासाठी प्रयत्नशील आहे. पर्यायाने स्थानिक/देशांतर्गत पुरवठा वाढून देशांतर्गत उत्पादनास चालना मिळेल. हे उद्दिष्ट साध्य करण्याच्या दिशेने थेट विदेशी गुंतवणूकीच्या (FDI) च्या मर्यादेत २६% वरून ४९% इतकी वाढ करून पहिले पाऊल उचलण्यात आलेले आहे.

२. जागतिक अवकाश उद्योग हा सुमारे १.०० लक्ष कोटी अमेरिकन डॉलर इतका अंदाजित असून त्यामध्ये ३ ते ४ टक्क्यांनी वार्षिक वृद्धी होत आहे. या वृद्धीचा बहुतांश भाग हा भारतासारख्या विकसनशील देशांच्या बाजारपेठेच्या विस्तारामुळे साध्य होणार म्हणून अवकाश क्षेत्रासाठीचे देशांतर्गत उत्पादन वाढविणे हे लक्ष्य शासनाने निर्धारित केलेले असल्याने अवकाश क्षेत्रातील बाजारपेठेमध्ये १० टक्क्यांपेक्षा जास्त दराने वृद्धी होणे अपेक्षित आहे. आकाराचा विचार करता भारतीय नागरी उड्डयन उद्योग हा जगातील अब्ज १० देशांमध्ये समाविष्ट असून हे आकारमान १६०० कोटी अमेरिकन डॉलर इतके आहे. अहवालानुसार भारताची हवाई वाहतूक ही सन २०२० पर्यंत दुप्पटीने वाढून विमानांची संख्या १००० इतकी होणार आहे. यामुळे विमानांची देखभाल, दुरुस्ती आणि नुतनीकरण (Maintenance, Repair and Overhaul-MRO) या क्षेत्रामध्ये प्रचंड प्रमाणात संधी निर्माण होतील अशी आश्वासक स्थिती आहे. भारतातील MRO उद्योगामध्ये आणखी १० टक्क्यांनी वाढ होऊन सन २०२१ पर्यंत त्याचे आकारमान २६० कोटी अमेरिकन डॉलर इतके होईल असा अनुमान आहे.

३. "भारताचा अवकाश आणि संरक्षण क्षेत्रातील उद्योग" हा नव्या युगात पदार्पणासाठी सज्ज असून अवकाश आणि संरक्षण क्षेत्रात देश स्वयंपूर्ण व्हावा यासाठी महत्वाची भूमिका बजावली जाईल. एका अनुमानानुसार पुढील पाच वर्षांत अवकाश आणि संरक्षण क्षेत्रावरील खर्च रु.९०,००० कोटी ते रु.१,२०,००० कोटी (US\$15-20 billion) दरम्यान असेल. या क्षेत्रातील वृद्धीची प्रचंड क्षमतेमुळे या क्षेत्रातील अनेक मोठे जागतिक उद्योग भारतात गुंतवणूक करण्यासाठी आकर्षित होतील.

४. भारत सरकारने 'मेक इन इंडिया' या अभियानामध्ये अवकाश आणि संरक्षण क्षेत्रातील उत्पादन उद्योगाला एक महत्वाचे उत्पादन क्षेत्र म्हणून स्थान दिलेले आहे. महाराष्ट्र शासनही या संधीचा लाभ घेऊन अवकाश आणि संरक्षण उत्पादन क्षेत्रातील गुंतवणूकदारांना आकर्षित करण्यासाठी उत्सुक आहे. महाराष्ट्र राज्य हे उत्पादन क्षेत्रासाठी सहाय्यभूत ठरणान्या योजना आखणारे अग्रेसर असे राज्य आहे. उत्पादन क्षेत्र हे राज्याची आर्थिक उन्नती घडविणेसाठी चालना देणारे प्रमुख साधन आहे, ही बाब राज्य शासनाने अधोरेखित केलेली आहे. राज्यामध्ये उद्योगांसाठी प्रस्थापित असलेल्या पोषक परिस्थितीचा फायदा घेवून

त्याआधारे अवकाश आणि संरक्षण क्षेत्रामध्ये राज्यात गुंतवणूक आकर्षित करण्यासाठी राज्यशासन प्रयत्नशिल आहे.

५. राज्याच्या औद्योगिक क्षेत्रासंदर्भातील धोरणे राबवितांना आलेला अनुभव आणि अवकाश व संरक्षण क्षेत्रात होत असलेल्या जागतिक तसेच देशांतर्गत उत्पादनाच्या बाबतील अलीकडील बदलांना सामोरे जाण्यासाठी, नवीन अवकाश व संरक्षण क्षेत्र उत्पादनासाठी धोरणाची तातडीची गरज आहे. तसेच अवकाश व संरक्षण क्षेत्रांच्या उत्पादनांच्या विकासात येत असलेल्या अडचणी, त्यावर करावयाच्या उपाययोजना, नविन धोरणात विचारात घ्यावयाची क्षेत्रे व त्यासाठी लागणाऱ्या पायाभूत सुविधा या बाबीही हे धोरण तयार करताना विचारात घेण्यात आल्या आहेत.

६. अवकाश व संरक्षण क्षेत्र उत्पादन धोरणाची आखणी करताना, अवकाश व संरक्षण क्षेत्र उत्पादन क्षेत्रातील विविध उत्पादकांशी वेळोवेळी चर्चा करण्यात आली. सदर चर्चेच्या निष्कर्षाच्या आधारे आणि या क्षेत्रातील उत्पादक, अवकाश व संरक्षण क्षेत्रातील तज्ञ प्रतिनिधी, कंपन्यांचे संचालक, उद्योगाचे प्रतिनिधी, इतर संबंधित संस्था यांच्याशी विस्तृत चर्चा करण्यात आली. यापूर्वीची राज्याच्या औद्योगिक क्षेत्रासंदर्भातील धोरणे राबवितांना आलेल्या अनुभवांच्या आधारे, प्रस्तुत धोरणाचा मसुदा तयार करण्यात आला आहे. सदर धोरणास मान्यता देण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :-

महाराष्ट्र राज्याला अवकाश आणि संरक्षण क्षेत्रामधील देशी/भारतीय बनावटीच्या उत्पादनासाठी अधिक पसंती असणारे राज्य बनविणे, देशी आणि आधुनिक तंत्रज्ञान क्षमता वाढीस चालना देणे, जागतिक दर्जाचे कुशल मनुष्यबळ निर्माण करणे तसेच अवकाश आणि संरक्षण क्षेत्रामधील सुक्ष्म, लघू व मध्यम उद्योग (MSMEs) यांना जागतिक स्पर्धात्मक वातावरणासाठी सक्षम करण्याच्या दृष्टीकोनातून महाराष्ट्राचे नविन अवकाश व संरक्षण क्षेत्र उत्पादन धोरण-२०१८ या शासन निर्णयान्वये जाहीर करण्यात येत आहे. या शासन निर्णयान्वये खालील बाबींना विविक्षितपणे मान्यता देण्यात येत आहे.

२. प्रस्तावित धोरणाची उद्दिष्टे :

- पुढील पाच वर्षात अवकाश आणि संरक्षण क्षेत्रामध्ये २०० कोटी अमेरिकन डॉलर इतकी गुंतवणूक आकर्षित करणे.
 - उद्योगांच्या सहभागाने जागतिक दर्जाचे कौशल्य असणारे कुशल मनुष्यबळ विकसित करणे .
 - पुढील पाच वर्षात १ लाख रोजगार निर्माण करणे.
 - अवकाश आणि संरक्षण क्षेत्रासाठी देशी प्रगत –तंत्रज्ञान विकसित करण्यास चालना देणे.
 - संरक्षण क्षेत्रातील सुक्ष्म, लघू व मध्यम उद्योगांना (MSMEs) जागतिक स्पर्धेसाठी सक्षम बनविणे.
- ❖ वरील उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी खालील कार्यतंत्राचा वापर केला जाईल.

२.१ प्रणेतें उद्योग घटक (Anchor Units) :

प्रणेतें उद्योग हे औद्योगिक समूहाच्या निर्मितीसाठी पोषक वातावरण तयार करणारे सर्वात महत्वाचे घटक आहेत. त्यामुळे राज्य अशा घटकांना प्रस्तुत शासन निर्णयानुसार सहाय्य म्हणून विशेष प्रोत्साहने तसेच इतर त्यांच्या आवश्यकतेनुसार आर्थिक प्रोत्साहनाच्या स्वरूपात अथवा इतर स्वरूपात मदत देईल.

२.२ नागपूर MRO चा हवाई वाहतूकीसाठी जागतिक केंद्र म्हणून विकास करणे :

- नागपूरच्या भौगोलिक स्थान वैशिष्ट्याचा फायदा घेउन नागपूर येथे MRO सुविधांची निर्मिती करणे आणि या आधारे नागपूरचा हवाई वाहतूकीसाठीचे जागतिक केंद्र म्हणून विकास करणे.

- ब. नागपूर MRO येथे विमानांच्या देखभालीसाठीच्या भागावरील (Service Parts) राज्य वस्तु व सेवा करावर (SGST) प्रोत्साहने देणे जेणेकरून नागपूर हे कमी खर्चाच्या हवाई मालवाहतुकीसाठी अधिक पसंतीचे ठिकाण होईल.

२.३ देशी तंत्रज्ञानास तसेच संशोधन आणि विकासास उत्तेजन देणे

(Promotion of Indigenous Technology and R&D)

- अ. संशोधन आणि विकासास उत्तेजन देण्याच्या दृष्टिने शासनमान्य संशोधन आणि विकास संबंधित संस्थाना गरजेप्रमाणे आवश्यक ते सहाय्य दिले जाईल.
- ब. अवकाश आणि संरक्षण क्षेत्राशी संबंधित असे संशोधन आणि विकास केंद्र (R&D centers) स्थापन करणाऱ्या गुंतवणूकदारांना तसेच उद्योग घटक जर स्वतः संशोधन व विकास करित असतील तर अशा घटकांना आर्थिक तसेच इतर फायदे दिले जातील.
- क. नवीन तसेच आधीपासून कार्यरत असलेल्या संशोधन आणि विकास संस्था परीक्षण सुविधांना, इन्क्युबेशन केंद्रांना आणि नाविन्यपूर्ण संकल्पना राबविण्यासाठीच्या (innovation centers) केंद्रांनाही मदत दिली जाईल.

२.४ मनुष्यबळ विकास (Human Resource Development):

- अ. कुशल मनुष्यबळाचा विकास करण्याकरीता प्रशिक्षण देणाऱ्या उद्योग घटकांना प्रशिक्षण खर्चासाठी प्रोत्साहने दिली जातील.
- ब. व्यवसाय शिक्षण देण्यावर भर दिला जाईल तसेच औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांच्या (ITIs), तंत्रनिकेतन (Polytechnics) व अभियांत्रिकी महाविद्यालये यांना श्रेणीवाढीसाठी सहाय्य केले जाईल.

२.५ सुक्ष्म, लघू व मध्यम उद्योगांवर भर (Thrust on MSMEs):

- राज्यात अवकाश आणि संरक्षण उद्योगांकरीता वातावरण निर्मितीमध्ये प्रणेते उद्योगांशिवाय सुक्ष्म, लघू व मध्यम उद्योगही (MSMEs) अनेकप्रकारे महत्वाची भूमिका बजावणार आहेत.
- अ. देशी तंत्रज्ञानाचा विकास आणि वाढ करण्यामध्ये हे घटक अत्यंत महत्त्वपूर्ण ठरणार आहेत.
- ब. हे उद्योग त्या भागातील प्रणेत्या उद्योगांना आवश्यक तो पुरवठा करण्यासाठी पुरवठादार उद्योगांचा समूह तयार करतील.
- सुक्ष्म, लघू व मध्यम उद्योगांना सहाय्य म्हणून बाजारपेठेचा विकास करण्यासाठी, गुणवत्ता प्रमाणीकरणासाठी, आणि पेटंट नोंदणीसाठी प्रोत्साहने देण्यात येतील.

२.६ सार्वजनिक उपक्रमांशी सहयोगासाठी सहाय्य :

(Support to collaborate with public sector enterprise)

- अ. संरक्षण मंत्रालयाच्या अधिपत्याखालील संरक्षण क्षेत्रातील सार्वजनिक उपक्रमातील कंपन्यांबरोबर संयुक्त सहयोगाने स्थापित झालेल्या उद्योग घटकांना विशेष सहाय्य केले जाईल.
- ब. संयुक्त उद्यम (Joint venture) करणाऱ्या घटकांना प्रोत्साहने / लाभ अनुज्ञेय होतील.

२.७ "डिफेंस हब" ची स्थापना -

- पुणे, नागपूर, अहमदनगर, नाशिक व औरंगाबाद या ठिकाणी "डिफेंस हब" स्थापन केले जातील.

३. धोरणांतर्गत असणाऱ्या बाबी व व्यवहार्यता (Coverage & Applicability under Policy):

३.१. अ. धोरणाची व्याप्ती :-

सदरचे धोरण लागू असणाऱ्या अवकाश आणि संरक्षण या क्षेत्रामधील घटकांची / बाबींची यादी सोबतच्या परिशिष्ट-"१" येथे दिली आहे. सदर यादीमध्ये भारत सरकारकडून करण्यात येणाऱ्या सुधारणांनुसार यादी अद्ययावत झाल्याचे मानले जाईल.

३.२. ब. व्यवहार्यता (Applicability)

या योजनेखाली दिली जाणारी प्रोत्साहने खालील उद्योग घटकांना देय असतील:-

i) संरक्षण अथवा अवकाश उत्पादने/उपकरणे/यंत्रसामुग्री उत्पादन करणारे आणि संरक्षण आस्थापना हत्यारीदले (आर्मी, नेव्ही, एअर फोर्स आणि इतर) निम-लष्करी दले, केंद्र शासन अथवा राज्य शासन अथवा इतर देशांना / राज्य पुरस्कृत संस्थांना पुरवठा करणाऱ्या मान्यता प्राप्त अधिकृत मार्गाने निर्यात करणारे वास्तविक उपकरणे उत्पादक (OEM) अथवा घटक.

ii) उपरोक्त परि. ३.२. ब (i) मध्ये नमूद OEM साठी संरक्षण अथवा अवकाश (उत्पादने / उपकरणे) यंत्रसामुग्रीसाठी लागणारी संयंत्रे उपयंत्रे अथवा यंत्राचे भाग (यासह अथवा याशिवाय इतर उत्पादने) उत्पादन करणे अथवा त्यांना ८० टक्के पेक्षा कमी नाहीत इतक्या उत्पादक उपकरणांचा संरक्षण आस्थापना हत्यारीदले (आर्मी, नेव्ही, एअर फोर्स आणि इतर) निम-लष्करी दले, केंद्र शासन अथवा राज्य शासन अथवा इतर देश / राज्याकडून पुरस्कृत संस्थांना पुरवठा करण्याच्या मान्यताप्राप्त अधिकृत मार्गाने पुर्नस्थित (replacement) भाग/ सुटे भाग यांचा पुरवठा करणारे सहाय्यभूत उत्पादक घटक (Ancillary Units).

iii) परि. ३.२. ब (i) आणि /अथवा ३.२. ब (ii) येथे नमूद घटकांसाठीच छोटी छोटी कामे करणारी अथवा उत्पादन करणारी सुक्ष्म, लघू अथवा मध्यम उद्योग घटक (MSME), अशा घटकांनी पात्र ठरण्यासाठी खर्चाचा लेखापरिक्षण अहवाल (Cost Audit Report) अथवा परि. ३.२. ब (i) येथे नमूद मूळ उपकरण उत्पादक (OEM) यांचेकडून सदर घटकाकडून उत्पादित केली जाणाऱ्या उत्पादक यंत्रसामुग्री ८० टक्के अधिक उत्पादने ही या (OEM)ला पुरविली जातात याबाबत प्रमाणपत्रासह सनदी लेखापाल यांचे प्रमाणपत्र सादर करावे.

या धोरणांतर्गत असणाऱ्या बाबी अथवा व्यवहार्यता संदर्भात काही मुद्दे उपस्थित झाल्यास या संदर्भात स्पष्टीकरण करण्यासंदर्भात विकास आयुक्त (उद्योग) हे सक्षम प्राधिकारी असतील.

३.२. क. कोणत्याही परिभाषेचा उल्लेख केला असेल तरी संरक्षण साहित्य उत्पादक (Defence Manufacturer) म्हणजे, "संरक्षण साहित्य उत्पादनासाठी औद्योगिक परवाना, आवश्यक असणारी कंपनी, कायदान्वये स्वतंत्र अस्तित्व / मालकी असलेली संस्था / भागीदारी संस्था, आणि संबंधित कायदान्वये स्थापित व केंद्रशासनाच्या औद्योगिक पॉलिसी व प्रमोशन विभागाकडून निश्चित केलेली मार्गदर्शक तत्वे / अनुज्ञप्ती विषयक अस्तित्वातील नियमांचे पालन करणारी मालकी संस्था तसेच इतर प्रकारची संरक्षण उत्पादने ज्याच्यासाठी औद्योगिक परवाना आवश्यक नाही, जसे, कंपनी कायदान्वये स्थापित स्वतंत्र अस्तित्व असलेली/मालकी असलेली संस्था, भागीदारी संस्था आणि अस्तित्वात असलेले इतर कायदे व नियमांचे पालन करणारा उद्योग," असा आहे.

३.२. ड. अवकाश व संरक्षण उत्पादन धोरण, २०१८ मध्ये समाविष्ट न होणारे उत्पादक घटक औद्योगिक धोरण, २०१३ अन्वये प्राप्त होणारी प्रोत्साहने मिळविण्यास पात्र राहतील.

४. आर्थिक प्रोत्साहने (Fiscal Incentives) :-

पात्र अवकाश आणि संरक्षण उद्योग घटकांना आर्थिक प्रोत्साहने सामुहिक प्रोत्साहन योजनेअंतर्गत देय होतील. राज्यातील - पात्र सुक्ष्म, लघु, मध्यम व मोठ्या उत्पादक औद्योगिक उपक्रमांना सामूहिक प्रोत्साहन योजनेअंतर्गत एक टप्पा वरील वर्गवारीनुसार प्रोत्साहने अनुज्ञेय होतील. (उदा. ब तालुक्यातील घटकांना क तालुक्यास लागू प्रोत्साहने प्राप्त होतील.)

किमान रु.२५०.०० कोटी इतकी स्थिर भांडवली गुंतवणूक असलेल्या किंवा किमान ५०० व्यक्तींना रोजगार मिळवून देणाऱ्या अ आणि ब प्रवर्ग क्षेत्रामधील आणि रु.१००.०० कोटी इतकी किमान स्थिर भांडवली गुंतवणूक असलेल्या किंवा २५० व्यक्तींना रोजगार मिळवून देणाऱ्या राज्यातील इतर क्षेत्रांमधील अवकाश आणि संरक्षण उद्योग घटकांना “विशाल प्रकल्प (मेगा प्रोजेक्ट)” दर्जा देण्यात येईल. उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभागाच्या शासन निर्णय क्र. PSI-2013/C.R.-54/Ind-8, दिनांक १ एप्रिल, २०१३ आणि तद्नंतर मंत्रीमंडळ उपसमिती किंवा उच्चाधिकार समितीच्या निर्णयावर आधारीत निर्गमित केलेल्या शासन निर्णय किंवा मार्गदर्शक सूचनांनुसार, विशाल प्रकल्पांना देय प्रोत्साहने ठरविण्यात येतील. पात्र विशाल व अति विशाल अवकाश आणि संरक्षण उद्योग घटकांकरीता अनुज्ञेय गुंतवणूक कालावधी राज्याच्या अ आणि ब क्षेत्रात ८ वर्ष तर इतर क्षेत्रात १० वर्ष इतका असेल. अशा उद्योगास द्यावयाची एकत्रित सामूहिक प्रोत्साहने (Template of Incentive) मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे राहतील.

- १) प्रोत्साहन अनुदान मंजूर करताना घटकास आवश्यक असलेली चाचणी क्षेत्र आणि स्टोरेज सुविधा उभारणीवरील गुंतवणूक प्रकल्प खर्चाचा भाग मानले जाईल. प्रकल्प खर्चाच्या २०% पर्यंत किंवा रुपये १०० कोटी यापैकी जी कमी असेल अशी चाचणी क्षेत्रातील गुंतवणूक ही प्रकल्प खर्चाचा भाग मानले जाईल. तसेच संरक्षण क्षेत्रातील अनन्य (Unique) गरजा लक्षात घेऊन, प्रकल्पाच्या आवश्यकतेनुसार टेस्ट रेंज व स्टोरेज सुविधा यांच्यामध्ये वेगवेगळ्या ठिकाणी गुंतवणूकीस परवानगी असेल. मात्र टेस्ट रेंज व स्टोरेज सुविधा सामूहिक प्रोत्साहन योजनेनुसार त्याच किंवा त्यापेक्षा खालील वर्गवारीतील तालुक्यात असाव्यात.
- २) संरक्षण विभाग, भारत सरकार (संरक्षण मंत्रालयाने) यांनी उत्पादनाचा स्वीकार केल्यावर प्रोत्साहन कालावधीचा प्रारंभ केला जाईल.
- ३) संरक्षण उत्पादनांच्या उत्पादन खर्चामध्ये तंत्रविशिष्ट ज्ञान (technical know how) ही बाब महत्वपूर्ण तसेच भरीव खर्चाची असल्याने सदर खर्च प्रोत्साहनाकरीता गुंतवणूकीचा एक भाग म्हणून ग्राह्य धरण्यात येईल व त्याची कमाल मर्यादा एकूण प्रकल्प खर्चाच्या २०% पर्यंत किंवा रुपये १०० कोटी यापैकी जी कमी असेल ती राहिल.
- ४) उद्योग घटक जर स्वतः संशोधन व विकास (R & D) करित असतील तर त्यांची संशोधन व विकास (R & D) मधील प्रकल्प खर्चाच्या १०% किंवा रुपये ५० कोटी यापैकी जी कमी असेल अशी गुंतवणूक ही प्रकल्प खर्चाचा भाग मानले जाईल.

या धोरणांतर्गत राज्य शासनाकडून देय करण्यात आलेली प्रोत्साहने ही केंद्र शासनातर्फे किंवा त्यांचे कोणत्याही यंत्रणेमार्फत किंवा स्थानिक प्राधिकरणामार्फत देय करण्यात आलेल्या प्रोत्साहनांशिवाय असतील.

४.१ - मुद्रांक शुल्क परतावा (Reimbursement of Stamp Duty)

पात्र अवकाश व संरक्षण उद्योग घटकांना गुंतवणूक कालावधीत जमीन संपादन करण्यासाठी व मुदत कर्जासाठी भरलेल्या मुद्रांक शुल्काचा परतावा देण्यात येईल.

४.२ - प्रत्येक वर्षी सूक्ष्म, लघु व मध्यम उपक्रम (MSME) आणि मोठे उपक्रम (LE) यांना अनुज्ञेय असणारी एकत्रित सवलती (Basket of Incentives) अंतर्गत अनुदानाची रक्कम ही एकूण मंजूर एकत्रित सवलतींच्या १/१० या मर्यादेपर्यंत असेल. प्रत्यक्ष मंजूर झालेले अनुदान आणि त्यावर्षी देय असलेले अनुदान यातील फरक पुढे देय (Carry Forward) केला जाईल.

जर विशाल उपक्रम आणि अति विशाल उपक्रम यांचा पात्रता कालावधी १० वर्षांपेक्षा जास्त असेल तर प्रत्येक वर्षी देय असणाऱ्या अनुदानाच्या रक्कमेची मर्यादा ही एकूण अनुदानाची रक्कम आणि पात्रता कालावधीची वर्षे यांच्या प्रमाणात असेल. प्रत्यक्ष मंजूर झालेले अनुदान आणि त्यावर्षी देय असलेले अनुदान यातील फरक पुढे देय केला जाईल.

४.३ - या धोरणा अंतर्गत अवकाश व संरक्षण उद्योग घटकाकरिता पात्रता कालावधीनंतर कार्य कालावधी असणार नाही. अस्तित्वातील अवकाश व संरक्षण उद्योग घटकांना या धोरणाच्या तरतुदींचा त्यांच्या विस्तारीकरणांतर्गत लाभ घेण्याकरिता अस्तित्वातील एकूण स्थिर भांडवली गुंतवणुकीपेक्षा कमीतकमी २५ टक्के अधिक अतिरीक्त स्थिर भांडवली गुंतवणूक करणे आवश्यक राहिल किंवा सदर विस्तारीकरणांतर्गतच्या स्थिर भांडवली गुंतवणूकींमुळे अस्तित्वातील उत्पादन क्षमतेत किमान २५% वृद्धी किंवा अस्तित्वातील अपर्यवेक्षकिय रोजगार निर्मितीमध्ये किमान १०% वाढ होणे अनिवार्य राहिल.

५. अधिकची प्रोत्साहने आणि सहाय्य (Additional Incentives & Interventions) :-

५.१ प्रणेते उद्योग (Anchor Units):

- अ. उद्योगांना प्रणेते उद्योग असा दर्जा पुढील पूर्व अटींवर दिला जाईल.
- असे उद्योग विशाल अथवा अति-विशाल उद्योगाचे निकष पूर्ण करित असले पाहिजेत.
 - अर्ज करित असलेल्या दिनांकाला अशा उद्योगांकडे संरक्षण मंत्रालयाकडून अथवा या प्रकारच्या जगातील इतर संस्थाकडून १०० दशलक्ष अमेरिकन डॉलरच्या मागण्या नोंदविल्या गेलेल्या असल्या पाहिजेत. संरक्षण क्षेत्रातील मोठ्या आणि प्रस्थापित खाजगी कंत्राटदार अथवा उत्पादक यांचेकडील मागण्या नोंदविल्या गेलेल्या असल्यासही ग्राह्य धरले जाईल.
- ब. योजना कालावधीत राज्यात जास्तीत जास्त दहा प्रणेते उद्योग निवडले जातील आणि यापैकी पाच उद्योग घटक विदर्भ व मराठवाडा विभागातील व ५ उद्योग घटक इतर विभागातील असतील. प्रणेते उद्योगांची निवड ज्या क्रमाने उद्योग त्यांचा प्रस्ताव सादर करतील त्या क्रमाने केली जाईल (First Come-First Serve), ज्या ठिकाणी अनेक प्रस्ताव दाखल होतील त्या ठिकाणी अंतिम निर्णय हा उच्चाधिकार समितीद्वारे घेतला जाईल.
- क. अ आणि ब दर्जाच्या भागातील महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ क्षेत्रामध्ये प्रणेते उद्योगांना प्रचलित दराच्या ७५ टक्के दराने तर इतरत्र महाराष्ट्र औद्योगिक विकास मंडळा अंतर्गत प्रचलित दराच्या ५० टक्के दराने जास्तीत जास्त १०० एकर पर्यन्त जमीन देण्यात येईल. सदरहू भूखंडावरील क्षेत्र सबलीज / पोटभाड्याने द्यावयाचे केवळ संरक्षण साहित्य उत्पादन करणाऱ्या परवानाधारक उद्योजक / कंपनीसच पोटभाड्याने देता येईल.
- भविष्यात सदरहू भूखंडावरील वापरात बदल पात्र संरक्षण उत्पादन क्रिया व्यतिरिक्त इतर बाबतीत अनुज्ञेय राहणार नाही. उद्योग घटकाच्या अवाक्याबाहेरील अपरिहार्य कारणास्तव वापर बदल करावयाचा झाल्यास या क्षेत्राकरिता म. औ. वि. मं. कडून घेतलेली सवलत दंडव्याजासह परत करावी लागेल.
- ड. प्रणेते उद्योगांना प्राप्त जागेच्या २० टक्के इतक्या जागेचा वापर पुरवठादार (व्हेंडर) घटकांच्या उभारणीसाठी करता येईल.

- इ. महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाच्या क्षेत्रात एखाद्या विशाल/ अतिविशाल प्रकल्पाने जर अनुज्ञेय विकास कालावधीच्या आत बांधकाम पूर्णत्वाचा दाखला घेऊन वाणिज्यिक उत्पादनास सुरुवात केली तर त्यास महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाला उर्वरित विकास कालावधी करीता, भरण्यात येणारे विविध शुल्क म्हणजे पाणी शुल्क, सेवा शुल्क, अग्निशमन उपकरातून खाली नमूद केल्याप्रमाणे सवलत अनुज्ञेय करण्यात येईल.

अ.क्र.	इमारत पूर्णत्वाचा दाखला (BCC)	सवलतीचा प्रकार
१	किमान ५० % व ७५% च्या आत	१००% सेवा शुल्कातून व अग्निशमन उपकरातून माफी + पाणी शुल्कात २०% सवलत
२	किमान ७५ % व १००% च्या आत	१००% सेवा शुल्कातून व अग्निशमन उपकरातून माफी + पाणी शुल्कात ३०% सवलत
३	१०० %	१००% सेवा शुल्कातून व अग्निशमन उपकरातून माफी + पाणी शुल्कात ४०% सवलत

वरील सवलत घटकाच्या मूळ भूखंड विकसित कालावधी (Development Period) मधील उर्वरित (BCC प्राप्त करुन उत्पादनात गेल्याच्या दिनांकापासून) कालावधीकरिता अनुज्ञेय असेल.

५.२ औद्योगिक शहरे (Industrial Townships) :

'कामावर चालत/पायी जा' (walk to work) ही संकल्पना राबविणेसाठी या क्षेत्रात स्थापित होणारे पार्कस, सर्व विशाल, अतिविशाल आणि प्रणेते उद्योगांना देण्यात येणाऱ्या जागेपैकी २० टक्के विनिर्दिष्ट जागा ही रहीवासी आणि व्यावसायिक हेतूसाठी वापरता येईल. महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाच्या क्षेत्राबाहेरील विशाल, अतिविशाल व प्रणेते उद्योग तसेच पार्कस जर ४० हेक्टर हून अधिक क्षेत्रावर उत्पादनासाठी स्थापन होणार असतील तर त्यांना शासनाच्या एकत्रित औद्योगिक क्षेत्र (IIA) ची संकल्पना लागू केली जाईल. तसेच महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाच्या क्षेत्राबाहेरील संरक्षण साहित्याच्या इलेक्ट्रॉनिक्स क्षेत्रात उत्पादन करणारे असे घटक/ पार्कस जर १० हेक्टर क्षेत्रावर स्थापित होणार असतील तर त्यांना माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरण-२०१५ मध्ये अंतर्भूत एकात्मिक माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्र (I.I.T.T.) ची संकल्पना लागू केली जाईल.

५.३ सामाईक सुविधांची उभारणी (Promotion of Common Facilities) :-

अवकाश आणि संरक्षण उद्योगांसाठी सामाईक सुविधा केंद्र उभारण्यास -प्रकरणनिहाय अवलोकन करुन महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ मदत करेल. उक्त सामाईक सुविधांमध्ये, टेस्ट फायरींग रेंज (Firing Range) परिक्षण व संशोधन प्रयोगशाळा आणि यांसारख्या अवकाश व संरक्षण क्षेत्रासाठी आवश्यक उपक्रमांचा अंतर्भाव असेल. म.औ.वि.मं. स्वतःचा सहभाग (equity) म्हणुन जमीनीची तजवीज करील आणि जमीनीच्या मुल्याचा समावेश करुन प्रकल्प खर्चाच्या १५ टक्के पर्यंत आर्थिक सहाय्य रुपये उक्त अर्थ सहाय्य देण्यात येईल. उक्त आर्थिक सहाय्य १५ कोटीच्या मर्यादेत देण्यात येईल, तर खाजगी उद्योग त्यांचे स्वतःचे सामाईक सुविधा केंद्र उभारुन चालवतील. या केंद्रांमध्ये प्रशिक्षण, परीक्षण, रचना इ. साठी सामाईक सुविधा असतील.

उपरोक्त प्रोत्साहने प्राप्त करण्यास खाजगी उद्योग घटकास, अवकाश आणि संरक्षण क्षेत्रातील प्रस्थापित सामाईक सुविधा सेवा पुरवठादाराच्या माध्यमातुन कमीत कमी रु.१०० कोटींची थेट विदेशी गुंतवणूक-करणे आवश्यक राहिल.

अशा प्रकारच्या सामाईक सुविधांचा विकास करण्यासाठी Special Purpose Vehicle (SPV) गठीत करण्यात येईल.

५.४ Defence and Aerospace manufacturing Industrial Clusters :-
(संरक्षण व अवकाश उत्पादकांचे औद्योगिक समूह)

महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाच्या प्रचलित धोरणानुसार अवकाश व संरक्षण उत्पादकांच्या औद्योगिक समूहांसाठी जमीन उपलब्ध करून देण्यात येईल.

संरक्षण व अवकाश उत्पादनासाठी जर किमान २० अथवा त्याहून अधिक सूक्ष्म, लघू व मध्यम उद्योग घटक एकत्र आल्यास केंद्र सरकारच्या "सूक्ष्म व लघू उपक्रम समूह विकास " (MSE-CDP) योजनेत राज्य शासनाचा हिस्सा म्हणून रु. १५ कोटी अनुदान देण्यात येईल.

राज्य शासनाच्या प्रचलित "महाराष्ट्र राज्य औद्योगिक समूह विकास योजना (MSI-CDP) योजनेत बदल करून या योजनेच्या अनुदानाची मर्यादा वाढविण्यात येत असून अवकाश व संरक्षण उत्पादकांच्या औद्योगिक समूहांना (Clusters) प्रत्येकी रु. १५ कोटी इतके अनुदान राज्य शासनाच्या वतीने संबंधित SPV (Special Purpose Vehicle) ला दिले जातील.

५.५ संरक्षण व अवकाश क्षेत्रामध्ये MSME साठी व्हेंचर/ समभाग निधी (Equity Fund) :-

राज्यातील सूक्ष्म, लघू व मध्यम उत्पादकांना संरक्षण व अवकाश क्षेत्र उत्पादनात भांडवलाची व खेळते भांडवलाची (Capital and Working Capital) समस्या राहू नये यासाठी राज्य शासन रु. १००० कोटी (रुपये एक हजार कोटी) चा Corpus (निधी) उभा करेल. या निधीचे व्यवस्थापन व्यावसायिक फंडामार्फत केले जाईल. राज्य शासनाच्यावतीने महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ यांचे मार्फत अंशदान या फंडासाठी देण्यात येईल.

५.६ नागपूर MRO ला चालना देणे (Promotion of Nagpur MRO):

नागपूरला जागतिक दर्जाचे केंद्र बनविणेसाठी ज्या विमान कंपन्या त्यांचे जागतिक केंद्र नागपूर येथे स्थापण्यास इच्छुक असतील आणि नागपूर MRO चा वापर करू इच्छित असतील त्यांना पुढील प्रोत्साहने देण्यात येतील:

- विमानांच्या इंधनावरील (ATF) अदा केलेल्या मुल्यवर्धित कराचा (VAT) ५० टक्के परतावा.
- सुटे भागांवर (Service Parts) अदा केलेल्या राज्य वस्तु व सेवा कराचा (SGST) १०० टक्के परतावा.

५.७ संशोधन आणि विकास संस्थांना सहाय्य (Support to R&D Institutions) :

- संशोधन आणि विकासास चालना देण्यासाठी आवश्यकतेनुसार खालीलप्रमाणे संस्थांना व उद्योग घटकांना सहाय्य पुरविले जाईल.
 - राज्य शासनाच्या मंजूरीने उभारण्यात आलेले संशोधन आणि विकास संस्था.
 - संरक्षण क्षेत्राच्या दीर्घकाळ तंत्रज्ञानाबाबतच्या योजनेनुसार ज्या खाजगी संस्था संशोधन आणि विकास केंद्र उभारण्यासाठी स्वारस्य दाखवतील, अशा संस्थांना तसेच जे उद्योग घटक स्वतःचे संशोधन व विकास केंद्र स्थापित करू इच्छितात अशा उद्योग घटकांना.
 - नव्याने सुरु होणाऱ्या आणि अस्तित्वात असणाऱ्या संशोधन आणि विकास केंद्राव्यतिरीक्त परीक्षण सुविधांना, इन्क्युबेशन केंद्रांना आणि नाविन्यपूर्ण संकल्पना राबविण्यासाठीच्या (Innovation Centers) केंद्रांचाही सदर प्रोत्साहनाकरीता समावेश करून घेण्यात येईल.
- जमिन आणि इमारत खर्च वगळून प्रकल्प खर्चाच्या ५० टक्के व जास्तीत जास्त रु. १०.०० कोटी इतकी मर्यादीत सहाय्य केले जाईल.
- पात्र संशोधन आणि विकास केंद्रांना ०.५ इतका अतिरिक्त चटई निर्देशांक (FSI) मंजूर केला जाईल.

५.८. अवकाश आणि संरक्षण क्षेत्रासाठी कौशल्य विकासास चालना देणे.

(Promoting Skill Development for Aerospace & Defence Sector)

- अ. अवकाश आणि संरक्षण क्षेत्रासाठी आवश्यक असे कुशल आणि अर्धकुशल मनुष्यबळ प्राप्त होण्यासाठी राज्य सरकार व्यवसाय आणि तांत्रिक प्रशिक्षणाच्या अभ्यासक्रमात श्रेणीवाढ करील. यामुळे स्थानिक लोकांना रोजगारांच्या संधी उपलब्ध होतील. कुशल कामगार, अभियंते आणि व्यवस्थापक यांच्या प्रशिक्षणासाठी विदेशी गुंतवणूकीला उत्तेजन देण्यात येईल.
- ब. अवकाश आणि संरक्षण क्षेत्रातील खाजगी उद्योगांनी व्यवसाय प्रशिक्षण संस्थांना दत्तक घ्यावे यासाठी उत्तेजन दिले जाईल. यामुळे असे उद्योग घटक संस्थांमधील पायाभूत सुविधांचा वापर करून त्या उद्योग क्षेत्राशी संबंधित - कौशल्यांचे प्रशिक्षण देतील.
- क. कुशल आणि अर्ध कुशल कामगारांना प्रशिक्षण देण्यासाठी खाजगी उपक्रमांशी भागीदारी करून औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था/तंत्रशिक्षण संस्था/व्यवसाय शिक्षण संस्था/तंत्रनिकेतन (Polytechnics)/अभियांत्रिकी महाविद्यालये यांची श्रेणीवाढ करून आवश्यक त्या पायाभूत सुविधा व अभ्यासक्रम विकसित केले जातील.

५.९ **संरक्षण उद्योगांकरिता जमीन निराळी काढून ठेवणे (Earmarking Land for Defence Parks):** राज्यभरात अवकाश व संरक्षण उद्याने व वसाहतींसाठी २०० एकरच्या पटीत जमीन निराळी काढून ठेवण्यात येईल. यात क्षेपणास्त्राचे एकात्मिकरण (Missile integration) अवकाश सत्र इत्यादी विशिष्ट उद्योगांचा समावेश असेल.

५.१० **बाजारपेठ सहाय्य (Marketing Assistance) :**

- १ सुक्ष्म, लघु, मध्यम औद्योगिक उपक्रम घटकांना (MSME), भारताबाहेर आयोजित करण्यात येणाऱ्या अवकाश व संरक्षण उत्पादनांच्या आंतरराष्ट्रीय व्यापार प्रदर्शनामध्ये सहभागी होण्याकरिता भाडे, साहित्य व प्रदर्शित करावयाची सामग्रीच्या एकूण किंमतीच्या ५० टक्के वर्षातून एकदा जास्तीत जास्त रु.३.०० लाख इतक्या मर्यादेपर्यंत एकूण धोरण कालावधीमध्ये दोन वेळेसाठी सहभागी होण्यास अर्थसहाय्य देण्यात येईल. कोणत्याही घटकाला औद्योगिक संघटनेचा एक भाग म्हणूनच अशा प्रदर्शनांमध्ये सहभागी होता येईल, एकट्याने सहभागी होता येणार नाही. सदर सहाय्य केलेल्या खर्चाच्या परताव्याच्या स्वरूपात असेल. यासाठी सुक्ष्म, लघु व मध्यम औद्योगिक उपक्रम घटकांनी प्रदर्शनात सहभागी झाल्याच्या दिनांकापासून सहा महिन्यांच्या आत सहाय्य मिळण्यासाठी अर्ज करणे आवश्यक असेल.
- २ भारताबाहेरील आंतरराष्ट्रीय प्रदर्शनामध्ये "महाराष्ट्र पॅव्हेलियन" म्हणून सहभागी होण्याकरिता कमीत कमी ५ औद्योगिक घटकांचा समावेश असलेल्या औद्योगिक संघटनांना यासाठीच्या एकूण भाड्याच्या ५० टक्के रु. १०.०० लाख इतक्या कमाल मर्यादेपर्यंत अर्थसहाय्य देण्यात येईल. असे अर्थसहाय्य खर्चाच्या परताव्याच्या स्वरूपात असेल व वर्षातून एकदाच दिले जाईल .
- ३ औद्योगिक संघटनांना महाराष्ट्रात राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय चर्चासत्रे/प्रदर्शने आयोजित करण्याकरिता अनुक्रमे रु. १०.०० लाख व रु. २५.०० लाखाच्या मर्यादेत" व्हायबिलिटी गॅप सपोर्ट" (Viability gap support) म्हणून अर्थसहाय्य करण्यात येईल.

५.११ सार्वजनिक क्षेत्रातील उपक्रमांसोबत संयुक्त उपक्रमांसाठी सहाय्य.

(Support for Joint Venture with Public Sector Enterprises)

संरक्षण मंत्रालयांतर्गत कार्यरत विद्यमान सार्वजनिक उपक्रमांसोबत जे पात्र उद्योग घटक संयुक्त उद्यम (Joint Venture) करतील त्यांना महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाच्या क्षेत्रात ५० एकर पर्यन्त जमिन प्रचलित दराच्या ५० टक्के इतक्या दराने दिली जाईल. अशा पात्र उद्योगांनी विशाल किंवा अतिविशाल उद्योगाचे निकष पूर्ण केलेले असणे आवश्यक राहिल.

६. संबंधित कायदांचे सुलभीकरणासाठी पुढाकार :

(Initiatives for simplification of relevant legislations)

६.१ राज्य शासनाच्या कामगार विभागाचे अंतर्गत समाविष्ट अवकाश आणि संरक्षण उद्योगांना खालील फायदे /सवलती देण्यात येतील.

१. कामाचे तास कामाच्या पाळ्या आणि महिलांना नोकरीवर ठेवण्यासंदर्भातील दुकाने व आस्थापना अधिनियमातील तरतुदी शिथिल करणे.
२. हजेरी व वेतन यासाठी नोंदवही ठेवण्यापासून सूट.
३. कामगार विभागाकडून अंमलबजावणी करण्यात येत असलेल्या १३ अधिनियमांतर्गत वार्षिक विवरणपत्रे स्वयं-प्रमाणित आणि एकत्रित दाखल करण्याचा पर्याय देणे.
४. कर्मचाऱ्यांशी संबंधित कामगार कायदांद्वारे आवश्यक करण्यात आलेले अभिलेख इलेक्ट्रॉनिक स्वरूपात ठेवण्यास तरतुद करण्यात येईल. तसेच विवरणपत्रे इलेक्ट्रॉनिक स्वरूपात स्विकारण्यात येतील.

६.२ - अवकाश आणि संरक्षण उद्योग 'महाराष्ट्र अत्यावश्यक सेवा आणि देखभाल कायदा - २०११ (MSMEA)' या अधिनियमा अंतर्गत अत्यावश्यक सेवा म्हणून घोषित केले जातील. अवकाश व संरक्षण या उद्योगास अत्यावश्यक सेवांच्या यादीमध्ये समाविष्ट करण्याकरीता शासन सदर अधिनियमात योग्य ती सुधारणा करेल.

६.३ - १०० पेक्षा कमी कर्मचारी असलेल्या आणि assembling चे काम करणाऱ्या व उत्पादन प्रक्रियेतून सांडपाणी प्रसृत न करणाऱ्या घटकांना महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळाकडून संमती (consent) घेण्यापासून सूट देण्यात येईल. अवकाश व संरक्षण उद्योग घटकांना उच्च प्राधान्य गटात समावेश करुन अशा घटकाने विहित कागदपत्रांसह अर्ज केल्यास त्यांचा प्राधान्याने संमतीसाठी विचार केला जाईल व असे घटक हिरत संवर्गात (Green category) समाविष्ट केले जातील. हरित संवर्गातील संमती ही किमान वर्ष ते ६ वर्ष ते कमाल १५ वर्षासाठी वैध असेल. महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळाकडून Fast Track वर Auto consent renewal केले जाईल. सर्व संबंधित कागदपत्रे विहित प्रपत्रात उपलब्ध केल्यास विशेष बैठकीचे आयोजन करुन १० दिवसात प्रकरणे निकाली काढली जातील.

६.५ - विद्युत पुरवठ्या संदर्भात अवकाश आणि संरक्षण उद्योग हे अखंडीत प्रक्रिया उद्योग म्हणुन समजले जातील.

६.६ - अवकाश आणि संरक्षण उद्योगांना राज्य शासनाच्या विविध विभागांच्या मान्यता मिळण्यासाठी एक खिडकी योजना सुरु करण्यात येईल.

६.७ संरक्षण व अवकाश क्षेत्रे उत्पादन प्रक्रियेतील बदलत्या सर्व प्रकारच्या तंत्रज्ञानाच्या संदर्भात असे स्पष्ट करण्यात येते की अशा उत्पादनप्रक्रियेत, तंत्रज्ञानातील बदलामुळे (due to change in technology)

एखाद्या घटकाने जर भांडवल (Capital) कायम ठेवून यंत्रसामुग्री बदलल्यास (machinery replace) उद्योग विभागाच्या पूर्व परवानगीची आवश्यकता राहणार नाही.

७. राज्य स्तरावरील, सामूहिक प्रोत्साहन योजनेअंतर्गत गठीत करण्यात आलेल्या समितीकडून या धोरणाची अंमलबजावणी / सनियंत्रण करण्यात येईल.

८. कालावधी :- या धोरणाची वैधता धोरण लागू झाल्यापासून पाच वर्षे इतकी राहिल.

९. या शासन निर्णयानुसार सर्व संबंधित विभागांनी परिशिष्ट-२ मध्ये दर्शविल्याप्रमाणे त्यांचेशी संबंधित विषयाबाबत आवश्यक ते आदेश/अधिसूचना त्वरीत निर्गमित कराव्यात.

१०. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक संकेतांक २०१८०२१४१७५१४१४२१० असा आहे. सदर शासन निर्णय डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(संजय देगांवकर)
सह सचिव (उद्योग)

प्रति,

१. मा.राज्यपालांचे प्रधान सचिव.
२. मा.मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव.
३. मा. उपमुख्यमंत्री यांचे सचिव.
४. मा.मंत्री (उद्योग) यांचे खाजगी सचिव.
५. मा.राज्यमंत्री (उद्योग) यांचे खाजगी सचिव.
६. मा.मंत्री) सर्व (व मा. राज्यमंत्री (सर्व) यांचे खाजगी सचिव.
७. मा. विरोधी पक्ष नेता, महाराष्ट्र विधानसभा यांचे खाजगी सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, विधानभवन, मुंबई.
८. मा. विरोधी पक्ष नेता, महाराष्ट्र विधानपरिषद यांचे खाजगी सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, विधानभवन, मुंबई.
९. मा. मुख्य सचिव.
१०. अपर मुख्य सचिव (वित्त), वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
११. प्रधान सचिव (मदतकार्य व पुनर्वसन) महसूल पुनर्वसन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
१२. प्रधान सचिव, नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
१३. प्रधान सचिव (नवि-१) नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
१४. प्रधान सचिव, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
१५. प्रधान सचिव, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
१६. प्रधान सचिव (कामगार), उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
१७. प्रधान सचिव (ऊर्जा), उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
१८. प्रधान सचिव (नवि-२), नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
१९. सचिव, पर्यावरण विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

२०. विकास आयुक्त (उद्योग), उद्योग संचालनालय, मंत्रालयासमोर, मुंबई.
२१. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ, अंधेरी (पूर्व), मुंबई.
२२. महानगरपालिका आयुक्त, महानगर पालिका (सर्व)
२३. अध्यक्ष, महाराष्ट्र राज्य विद्युत वितरण कंपनी लि. (MSEDCL), मुंबई.
२४. व्यवस्थापकीय संचालक, सिडको, मुंबई.
२५. विभागीय आयुक्त, पुणे/नाशिक/नागपूर/औरंगाबाद/अमरावती/मुंबई.
२६. सर्व जिल्हाधिकारी, सर्व जिल्हे.
२७. महानिरीक्षक, नोंदणी व नियंत्रक, मुद्रांक शुल्क, पुणे.
२८. निमंत्रक, उद्योग मित्र, मुंबई.
२९. उद्योग सह संचालक (माहिती तंत्रज्ञान), उद्योग संचालनालय, मुंबई.
३०. संचालक, सॉफ्टवेअर टेक्नॉलॉजी पार्क्स ऑफ इंडिया, मुंबई/पुणे.
३१. उप महानिरीक्षक, मुद्रांक शुल्क, मुंबई.
३२. उद्योग विभागातील सर्व सहसचिव/उपसचिव/कक्ष अधिकारी.
३३. कक्ष अधिकारी (म-१), महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
३४. मुख्य सचिव यांचे वरिष्ठ स्वीय सहाय्यक, मंत्रालय, मुंबई.
३५. प्रधान सचिव (उद्योग) यांचे स्वीय सहाय्यक, उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
३६. उप सचिव (उद्योग-२) यांचे स्वीय सहाय्यक, उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
३७. निवड नस्ती (उद्योग-२).

परिशिष्ट-१

Defence sector manufacturing will constitute manufacturing systems, sub systems and components of the defence items notified by Department of Defence Production, Ministry of Defence through Press Note No. 3 (2014 Series) which require Industrial License. The Components and subsystem which go into making defence system/item listed in above mentioned press note and do not require industrial license are also eligible for the benefits of this policy.

Defence items defined as per in vogue Defence Procurement Procedure (DPP) will also be included under the purview of this policy. In addition, manufacture of components, systems, sub-systems and components for civil aviation. This list of items will get modified whenever Government of India modifies any changes in their notification released through Press Note No. 3 (2014 Series)

Category	Items Included
A. Arms and ammunition and allied items of defense equipment; parts and accessories thereof.	<p>All Rifle & Smooth-bore weapons and other arms, automatic/Semi-automatic or pump action type weapons, Weapons using case less ammunition, Silencers, special gun-mountings, weapons sights, signature reduction devices and flash suppressors to include rifles, carbines, revolvers, pistols, machine pistols, multi barrel rocket, machine guns, guns, rocket, cannon & missile systems –used on land, ships & shore based and airborne, howitzers, mortars, anti-tank weapons, projectile launchers, military flame throwers, rifles, recoilless rifles.</p> <p>Ammunition and fuze setting devices including the following:</p> <ol style="list-style-type: none"> Safe and arming devices, fuzes, sensors and initiation devices; Power suppliers / cartridges with high one-time operational output; Combustible cases for charges; Submunitions including bomblets, minelets and terminally guided projectiles. <p>Bombs, torpedoes, grenades, smoke canisters, rockets, mines, missiles, depth charges, demolition charges, demolition-devices, demolition kits, aircraft missile protection systems (AMPS), “pyrotechnic” devices, cartridges and simulators (i.e. equipment simulating the characteristics of any of these items), specially designed for military use.</p> <p>“Energetic materials” and related substances includes all explosives like primers, boosters, initiators, igniters, detonators, smoke bomb, colour signals, propellants and pyrotechnics, oxidizers, binders, plasticizers, monomers, additive coupling agents, Precursors and other related ammunition.</p> <p>High velocity kinetic energy weapon systems and related equipment:</p> <ol style="list-style-type: none"> Kinetic energy weapon systems specially designed for destruction or effecting mission abort of target; Specially designed test and evaluation facilities and test models, including diagnostic instrumentation and targets, for dynamic testing of kinetic energy projectiles and systems. <p>Directed Energy Weapon (DEW) systems, related or countermeasure “equipment and test models” as follows:</p> <ol style="list-style-type: none"> “Laser” systems specially designed for, destruction or effecting mission, abort of a target; Particle beam systems capable of destruction or effecting mission- abort of a target; High power Radio-Frequency (RF) systems capable of destruction or effecting mission abort of target; Equipment specially designed for the detection or identification of; or defense against, systems at (a) and (c) above.

Category	Items Included
	<p>e. Physical test models for the systems, equipment and components, specified under this head.</p> <p>f. 'Laser protection equipment (e.g. eye and sensor protection)'.</p> <p>Electronics Equipments Electronic Equipment used for electronic counter measure (ECM) and electronic counter countermeasure (ECCM), surveillance, intelligence, Command and Control systems, Global Navigation satellite systems (GNSS) jamming equipment. Data processing, storage and transmission security equipment, identification and authentication equipment (including identification Friend or Foe and non-Cooperative Target Return Identification systems), guidance and navigation equipment' Troposcatter-radio communications equipment' and Military Information Security assurance systems and equipment (like cryptographic devices including military Cryptographic key management and Cryptanalytic systems), communication equipment, frequency modules and secrecy devices, specially designed for Military use</p> <p>Armoured or protective equipment as follows:-</p> <p>a. Constructions of metallic or non-metallic materials, or combinations thereof, specially designed to provide ballistic protection for military systems</p> <p>b. Body armour or protective garments of level III (NIJ 0101.06, July 2008 or national equivalent and above).</p> <p>Specialized equipment for military training' or simulators specially designed for training in the use of any firearm or weapon.</p> <p>Imaging or countermeasure equipment, as follows, specially designed for military use:</p> <p>a. Recorders and image processing equipment;"</p> <p>b. Image intensifier equipment;</p> <p>c. Infrared or thermal imaging equipment;</p> <p>d. Imaging radar sensor equipment;</p> <p>e. Countermeasure or counter-countermeasure equipment</p> <p>Miscellaneous Concealment and deception equipment specially designed for military application, including but not limited to special paints, decoys smoke or obscuration equipment and simulators, and Metal embrittling agents.</p>
<p>B. Tanks and other armoured fighting vehicles.</p>	<p>Ground vehicles are as follows:-</p> <p>a. Ground vehicles namely tanks and other military armoured/armed vehicles and military vehicles fitted with mountings for arms or equipment for mine laying or the launching of munitions includes all tracked and wheeled self-propelled armoured and non-armoured weapon systems and trailers for towed and static weapon systems.</p> <p>b. Other ground vehicles namely all-wheel drive vehicles capable of off road use which have been manufactured or fitted with materials or components to provide Ballistic protection to level III (NIJ 0108.01, September 1985, or comparable national standard or above) with mountings for arms or equipment for mine laying specially designed for military use.</p> <p>c. Amphibious, hovercrafts and deep water fording vehicles for military use.</p> <p>Cryogenic and superconductive equipment especially designed or configured to be installed in military vehicle.</p>

Category	Items Included
C. Defense aircraft, space craft and parts thereof.	“Aircraft” including but not limited to helicopters, “lighter-than-air vehicle”, “Unmanned Aerial Vehicles” (UAVs), Remotely Piloted Vehicles (RPVs), autonomous programmable vehicles, unmanned lighter than air vehicle (to include all variety of manned and unmanned airborne vehicles – includes target systems, loitering missiles, drones, balloons, blimps, aerostat, parachutes, paragliders, ground effect machines, air cushion vehicles/hovercraft, UAVs and launchers, designed for military application).
D. Warships all kinds.	<p>a. Vessels of war (surface or underwater), other surface vessels (Fitted with automatic weapons having a caliber of 12.7 mm or higher, CBRN protection, active weapon countermeasure systems), special naval equipment, antisubmarine/ torpedo nets, hull penetrators and connectors “specially designed for military use”.</p> <p>b. Air Independent Propulsion (AIP) systems (nuclear/conventional) for marine applications.</p>
E. Products for Internal Security	<p>a. Arms and their ammunition including all types of close quarter weapons.</p> <p>b. Protective Equipment for Security personnel including body armour and helmets.</p> <p>c. Vehicles for internal security purposes including armoured vehicles, bullet proof vehicles and mine protected vehicles.</p> <p>d. Riot control equipment and protective as well as riot control vehicles.</p> <p>e. Specialized equipment for surveillance including hand held devices and unmanned aerial vehicles.</p> <p>f. Equipment and devices for night fighting capability including night vision devices.</p> <p>g. Navigational and communications equipment including for secure communications.</p> <p>h. Specialized counter terrorism equipment and gear, assault platforms, detection devices, breaching gear, etc.</p> <p>i. Training aids including simulators and simulation equipment.</p>
F. Civil Aerospace Product	<p>a. All types of fixed wing as well as rotary aircraft including their air frames, aero engines, aircraft components and avionics.</p> <p>b. Aircraft design and engineering services.</p> <p>c. Technical publications</p> <p>d. Raw material and semi-finished goods.</p> <p>e. Flying training institutions and technical training institutions (excluding civil infrastructure).</p>

Note :- If any unit is manufacturing the items which are not covered above but Department of Defense Production, Ministry of Defense has approved their items under Defense Procurement Procedure (DPP) & valid order is with the unit, then such items will be covered under this policy of state government.

परिशिष्ट-२

शासन निर्णय क्रमांक-असंधो-२०१५/ प्र.क्र.९८/उद्योग-२, दिनांक : १४ फेब्रुवारी, २०१८ सोबतचे
विवरणपत्र

अ.क्र.	सोबतच्या शासन निर्णयातील परिच्छेद क्रमांक	कार्यवाही विषय	कार्यवाही अपेक्षित संबंधित विभागाचे नाव
१.	२.२	नागपूर MRO चा हवाईवाहतूकीसाठी जागतिक केंद्र म्हणून विकास करणे	सामान्य प्रशासन विभाग (विमानचलन)
२.	२.४(अ)	मनुष्यबळ विकास	कौशल्य विकास व उद्योजकता विभाग
३	२.४ (ब)	मनुष्यबळ विकास	उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग
४	४.१	मुद्रांक शुल्क परतावा	महसूल व वन विभाग (मुद्रांक)
५	५.२	औद्योगिक शहरे	नगर विकास विभाग (नवि-१)
६	५.६ (i) (ii)	नागपूर MRO ला चालना देणे	वित्त विभाग
७	५.७	R & D संस्थांना चटई क्षेत्र निर्देशांक मंजूर करणे	नगर विकास विभाग (नवि-१)
८	५.८ (अ), (ब)	अवकाश व संरक्षण क्षेत्रासाठी कौशल्य विकासास चालना	कौशल्य विकास व उद्योजकता विभाग
९	५.८ (क)	ITI / Technical School / Vocational Training/ Polytechniques / Engg. College यांची श्रेणी वाढ	उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग
१०	६ .१	संबंधित कायद्याचे सुलभीकरण	कामगार विभाग
११	६ .२	अवकाश व संरक्षण क्षेत्रास अत्यावश्यक सेवा घोषित करणे	सामान्य प्रशासन विभाग (साविस)

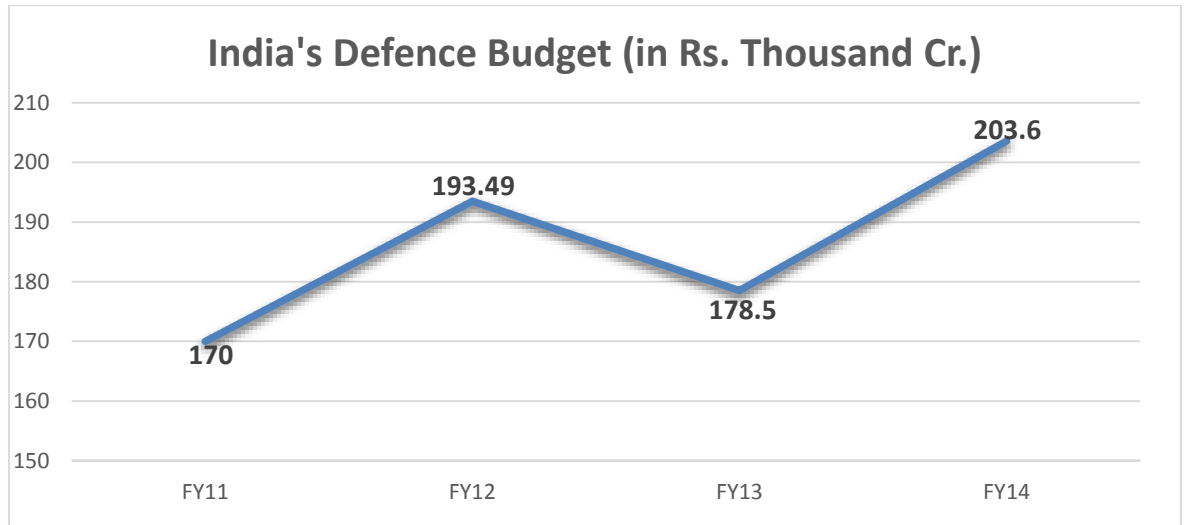
अवकाश आणि संरक्षण क्षेत्र उत्पादन धोरण-२०१८

१. प्रस्तावना :

१.१ पार्श्वभूमी :

संरक्षण क्षेत्रावर करण्यात येत असलेल्या खर्चाच्या निकषानुसार जगातील अजून १० देशांमध्ये भारताचा समावेश होतो. सन २०१४ या वर्षामध्ये भारताने या क्षेत्रासाठी ४५२० कोटी अमेरिकन डॉलर्स खर्च केले असून हे प्रमाण भारताच्या सकल राष्ट्रीय उत्पादनाच्या (जी.डी.पी.) २.२१ टक्के इतके आहे. गेल्या दशकात भारताचा संरक्षण क्षेत्रावरील वार्षिक खर्च २३१ टक्क्यांनी वाढला आहे. आगामी दशकात हा खर्च दुप्पटीने वाढून १२००० कोटी अमेरिकन डॉलर्स होणे अपेक्षित आहे.

सद्यस्थितीत देशाच्या संरक्षण क्षेत्राची सुमारे ७०% इतकी गरज ही आयातीद्वारे भागविली जाते. भारत सरकार संरक्षण क्षेत्रासाठी केली जाणारी आयात ३०% पर्यंत घटविण्यासाठी प्रयत्नशील आहे, पर्यायाने स्थानिक/देशांतर्गत पुरवठा वाढून देशांतर्गत उत्पादनास चालना मिळेल. हे उद्दिष्ट साध्य करण्याच्या दिशेने थेट विदेशी गुंतवणूकीच्या (FDI) च्या मर्यादेत २६% वरून ४९% इतकी वाढ करून पहिले पाऊल उचलण्यात आलेले आहे.

अवकाश क्षेत्र (Aerospace):

जागतिक अवकाश उद्योग हा सुमारे १.०० लक्ष कोटी अमेरिकन डॉलर इतका अंदाजित असून त्यामध्ये ३ ते ४ टक्क्यांनी वार्षिक वृद्धी होत आहे. या वृद्धीचा बहुतांश भाग हा भारतासारख्या विकसनशील देशांच्या बाजारपेठेच्या विस्तारामुळे साध्य होणार म्हणून अवकाश क्षेत्रासाठीचे देशांतर्गत उत्पादन वाढविणे हे लक्ष्य शासनाने निर्धारित केलेले असल्याने अवकाश क्षेत्रातील बाजारपेठेमध्ये १० टक्क्यांपेक्षा जास्त दराने वृद्धी होणे अपेक्षित आहे. आकाराचा विचार करता भारतीय नागरी उड्डाण उद्योग हा जगातील अजून १० देशांमध्ये समाविष्ट असून हे आकारमान १६०० कोटी अमेरिकन डॉलर इतके आहे. अहवालानुसार भारताची हवाई वाहतूक ही सन २०२० पर्यंत दुप्पटीने वाढून विमानांची संख्या १००० इतकी होणार आहे. यामुळे विमानांची देखभाल, दुरुस्ती आणि नुतनीकरण (Maintenance, Repair and Overhaul-MRO) या क्षेत्रामध्ये प्रचंड प्रमाणात संधी निर्माण होतील अशी आश्वासक स्थिती आहे. भारतातील MRO उद्योगामध्ये आणखी १० टक्क्यांनी वाढ होऊन सन २०२१ पर्यंत त्याचे आकारमान २६० कोटी अमेरिकन डॉलर इतके होईल असा अनुमान आहे.

उपलब्ध संधी (The Opportunities) :

"भारताचा अवकाश आणि संरक्षण क्षेत्रातील उद्योग" हा नव्या युगात पदार्पणासाठी सज्ज असून पर्यायाने अवकाश आणि संरक्षण क्षेत्रात देश स्वयंपूर्ण व्हावा यासाठी महत्वाची भूमिका बजावली जाईल. एका अनुमानानुसार पुढील पाच वर्षांत अवकाश आणि संरक्षण क्षेत्रावरील खर्च रु. ९०,००० कोटी ते रु.१,२०,००० कोटी (US\$15-20 billion) दरम्यान असेल. या क्षेत्रातील वृद्धीच्या प्रचंड क्षमतेमुळे या क्षेत्रातील अनेक मोठे जागतिक उद्योग भारतात गुंतवणूक करण्यासाठी आकर्षित होतील.

भारत सरकारने 'मेक इन इंडिया' या अभियानामध्ये अवकाश आणि संरक्षण क्षेत्रातील उत्पादन उद्योगाला एक महत्वाचे उत्पादन क्षेत्र म्हणून स्थान दिलेले आहे.

महाराष्ट्र शासनही या संधीचा लाभ घेऊन अवकाश आणि संरक्षण उत्पादन क्षेत्रातील गुंतवणूकदारांना आकर्षित करण्यासाठी उत्सुक आहे.

२. महाराष्ट्र : औद्योगिक गुंतवणूकीसाठी अधिक पसंती असणारे राज्य :

उपलब्ध कुशल मनुष्यबळ, सहाय्यकारी पायाभूत सुविधा आणि आर्थिक व सामाजिक विकास यामुळे महाराष्ट्र हे देशातील तसेच परदेशी उद्योजकांसाठी अधिक पसंती असणारे राज्य आहे. राज्यातील गुंतवणूकीचे वातावरण अधिक अनुकूल बनवणे - पर्यायाने महाराष्ट्राचे अग्रस्थान कायम राखणे आणि त्याबरोबरच राज्याच्या क्षमतांचा परिपूर्ण वापर करणे सुलभ व्हावे म्हणून - महाराष्ट्र शासनाने काही उपाय योजना - हाती घेतली आहे. यामध्ये 'मेक इन महाराष्ट्र' आणि 'इझ ऑफ डुईंग बिझिनेस' हे उपक्रम प्रमुख आहेत.

२.१ मैत्री कक्ष : (MAITRI- Maharashtra Industry, Trade and Investment Facilitation Cell)

ज्या उद्योगांची राज्यातील गुंतवणूक रु.१०.०० कोटीपेक्षा जास्त आहे त्याकरीता महाराष्ट्राने उद्योग, व्यापार आणि गुंतवणूकीला चालना देण्याच्या दृष्टीने आवश्यक संपर्क यंत्रणेच्या सेवा पुरविण्या -करीता "मैत्री कक्ष" स्थापन केला आहे. या कक्षाद्वारे उद्योग घटकांच्या मंजूरीच्या प्रस्तावाचा पाठपुरावा, गुंतवणूकदारांनी केलेली चौकशी आणि गुंतवणूकदारांच्या अडचणी/ समस्यांचे निवारण करणे या अनुषंगाने कार्यवाही केली जाते. अवकाश आणि संरक्षण उद्योगांना राज्यशासनाच्या विविध विभागांच्या मान्यता मिळण्यासाठी एक खिडकी योजना सुरू करण्यात येईल.

२.२ 'इझ ऑफ डुईंग बिझिनेस' (Ease of Doing Business)

जागतिक बँकेच्या 'इझ ऑफ डुईंग बिझिनेस' च्या निकषावर भारताचे क्रमवारीतले स्थान सुधारण्यासाठी महाराष्ट्राने, उद्योगांसाठी धोरणे, उद्योगांचे नियमन आणि उद्योग स्थापनेच्या प्रक्रिया यामध्ये सातत्याने सुधारणा केल्या आहेत. सुधारणांच्या या प्रक्रियेचाच भाग म्हणून राज्य सरकारने उद्योग स्थापनेसाठी आवश्यक प्रक्रियाची संख्या मोठ्या प्रमाणात कमी करण्या -बरोबरच उद्योग स्थापनेसाठी आवश्यक विविध परवाने देण्यासाठी लागणारा अवधी लक्षणीयरित्या कमी केला आहे.

२.३ औद्योगिक धोरण-२०१३

राज्य शासनाने जाहीर केलेल्या औद्योगिक धोरण - २०१३ चा उद्देश राज्यात गुंतवणूकीचा ओघ वाढविणे आणि अधिकाधिक रोजगाराच्या संधी निर्माण करणे हा आहे. त्याबरोबरच या धोरणाद्वारे गुंतवणूकदारांसाठी उद्योग स्थापण्याची जी प्रचलित प्रक्रिया आणि नियंत्रणे आहेत तसेच इझ ऑफ डुईंग बिझिनेसच्या संदर्भात परिमाणामध्ये - सुधारणा करून सुलभ अशी कार्यपध्दती निर्माण करणे, आणि त्यामुळे राज्यात गुंतवणूकदारांना अनुकूल असे वातावरण करणे हाही उद्देश आहे.

औद्योगिक धोरणासह उद्योग क्षेत्रासाठी राज्य शासनाने 'सामुहिक प्रोत्साहन योजना-२०१३' ही योजनाही जाहिर केली आहे. या योजनेद्वारे नव्याने स्थापन होणाऱ्या उद्योगांना तसेच आधीच कार्यरत असणाऱ्या उद्योगांच्या विस्तारासाठी आर्थिक प्रोत्साहने दिली जातात. या उपाययोजनेचे यश म्हणजे यामुळे राज्यामधील मुंबई, पुणे, नाशिक, औरंगाबाद आणि नागपूर या विभागांमध्ये गुंतवणूक आकर्षित झालेली आहे.

३. महाराष्ट्रामध्ये अवकाश आणि संरक्षण क्षेत्रासाठी पोषक ठरणारे विद्यमान —परिस्थिती व्यवस्था

महाराष्ट्र राज्य हे उत्पादन क्षेत्रासाठी सहाय्यभूत ठरण्या योजना आखणारे अग्रेसर असे राज्य आहे. उत्पादन क्षेत्र हे राज्याची आर्थिक उन्नती घडविणेसाठी चालना देणारे प्रमुख साधन आहे, ही बाब राज्य शासनाने अधोरेखित केलेली आहे. राज्यामध्ये उद्योगांसाठी प्रस्थापित असलेल्या पोषक सर्वकष परिस्थितीचा फायदा घेवून त्याआधारे अवकाश आणि संरक्षण क्षेत्रामध्ये राज्यात गुंतवणूक आकर्षित करण्यासाठी राज्य प्रयत्नशिल आहे.

३.१ पायाभूत सुविधा (Infrastructure) :-

महाराष्ट्रामध्ये उपलब्ध असणाऱ्या पायाभूत सुविधांची वैशिष्ट्ये पुढीलप्रमाणे आहेत:

- अ. महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाने (MIDC) राज्यामध्ये २३७ औद्योगिक वसाहती स्थापन केल्या आहेत. यामुळे राज्यामध्ये औद्योगिक विकासाला मोठी चालना मिळाली आहे.
- ब. राज्यातील महत्वाच्या उद्योग संकुलांना २४ X ७ विद्युत पुरवठा, पाणी पुरवठा, औद्योगिक सांडपाणी प्रक्रियेसाठी सामाईक प्रकल्प (CETP), अग्निशमन केंद्र इ. पायाभूत सुविधा पुरविण्यात आल्या आहेत.
- क. सुलभ माल वाहतूकीकरीता ड्राय पोर्ट्स, ट्रक टर्मिनल्स आणि रेल्वे सायडींग बांधण्यात आली आहेत.
- ड. राज्यामध्ये २ मोठी बंदरे तसेच ५३ छोटी बंदरे असून याद्वारे देशातील २१.७६ टक्के मालाची वाहतूक केली जाते.
- इ. राज्यात ३ आंतरराष्ट्रीय विमानतळ असून - चौथे विमानतळ विकसित करण्यात येत आहे. महाराष्ट्र हे देशातील सर्वाधिक औद्योगिकीकरण झालेले राज्य आहे, ही बाब राज्यात उत्कृष्ट पायाभूत सुविधा विकसित झाल्याचे स्पष्ट करते. राज्यातील परिपूर्ण अशी पायाभूत सुविधांची उपलब्धता ही नवीन अवकाश आणि संरक्षण क्षेत्रातील उद्योगांसाठी अतिशय उपयुक्त - ठरणारी आहे.

३.२. समूह (Clusters):

औद्योगिक समूह विकास की ज्यामध्ये एक किंवा दोन प्रणेते उद्योग घटक (Anchor Units) समूहाचे नेतृत्व करतात आणि अनेक सुक्ष्म, लघू व मध्यम उद्योग (MSMEs) त्यात सहभागी होवून समुहास पाठबळ देतात, असे समूह कोणत्याही उद्योगक्षेत्राच्या विकासासाठी गुरुकिल्ली आहेत. नाशिकजवळ स्थापित संरक्षण उद्योग समूहाच्या विकासांमध्ये तेथील HAL (Hindustan Aeronautics Ltd.) या उद्योग घटकाचा मोठा सहभाग आहे. खाजगी क्षेत्रातील काही OEM (Original Equipment Manufacturers) उत्पादक भारतीय सैन्यदलासाठी आवश्यक संरक्षण वाहनांचे उत्पादन करीत आहेत, त्याबरोबरच संरक्षण क्षेत्रासाठी लागणाऱ्या घटकांचे/भागांचे उत्पादन करणारे कारखाने पुणे येथे कार्यरत आहेत. नागपूरही तेथील मिहान प्रकल्पांतर्गत अवकाश क्षेत्राशी संबंधित कार्यरत MRO (Maintenance, Repair and Overhaul) मुळे अवकाश उद्योगांचे केंद्र म्हणून उदयास येत आहे. मुंबई येथील 'माझगाव डॉक' हे लढाऊ नौका आणि पाणबुड्या निर्मितीचे भारतातील प्रमुख जहाज बांधणी केंद्र आहे.

३.३ कौशल्य विकास (Skilling):

महाराष्ट्रामध्ये मोठ्या प्रमाणात अभियांत्रिकी महाविद्यालये, तंत्र निकेतन - संस्था स्थापण्यात आलेल्या आहेत. राज्यात ८५७ अभियांत्रिकी पदवी व पदविका महाविद्यालयांमध्ये वार्षिक ३.२५ लाखापेक्षा अधिक प्रवेशक्षमता आहे. त्याबरोबरच ८७१ शासकीय आणि खाजगी औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था (ITIs) राज्यात असून त्यांची प्रवेशक्षमता सुमारे १.२५ लाखापेक्षा अधिक -आहे. राज्यात साक्षरतेचे प्रमाण ८३ टक्के इतके असून ते देशाच्या सरासरी साक्षरतेच्या प्रमाणापेक्षा अधिक आहे.

महाराष्ट्रामध्ये DRDO संरक्षण संशोधन आणि विकास संस्था (Defence Research & Development Organisation) आणि संशोधन आणि विकास प्रयोगशाळा Research and Development Lab, Pune कार्यरत आहेत. (DRDO ची स्थापना) सैन्याच्या तिनही दलांना आवश्यक अशी देशी बनावटीच्या संरक्षण प्रणालीच्या निर्मितीस चालना देण्यासाठी तसेच आयुधांचे डिझाईन व विकास करून जागतिक दर्जाची शस्त्रास्त्रे व उपकरणे निर्मितीच्या उद्देशाने झालेली आहे. या व्यतिरिक्त संरक्षण क्षेत्राशी संबंधित अशी Defence Institute of Advanced Technology (Pune) **प्रधितयश** प्रशिक्षण संस्थाही राज्यात कार्यरत आहे.

३.४ राज्यातील उद्योगांची विविधता (Presence of diverse Industries):

महाराष्ट्र राज्यामध्ये विविध क्षेत्रातील उद्योग कार्यरत आहेत. यामध्ये अभियांत्रिकी माहिती तंत्रज्ञान/माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा (IT/ITES), ऑटो आणि ऑटोपार्टस्, - वस्त्रोद्योग व अन्न प्रक्रिया इत्यादी प्रकारच्या उद्योगांचा समावेश आहे. माहिती तंत्रज्ञान/माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा उद्योग पुणे आणि मुंबई येथे मोठ्या प्रमाणात कार्यरत आहेत. याबरोबरच पुणे हे ऑटो आणि ऑटो पार्ट्सच्या उद्योगांचे केंद्र आहे. औरंगाबाद येथेही अनेक मोठे अभियांत्रिकी आणि ऑटो उद्योग स्थापन झालेले आहेत.

अशा प्रकारे या उद्योगांद्वारे राज्यात पुरवठा साखळी, कौशल्य उपलब्धता इ. संदर्भात तयार केलेले पोषक वातावरण हे अवकाश आणि संरक्षण उत्पादक घटकास - सहाय्यभूत ठरेल.

४. दृष्टीकोन (Vision):

महाराष्ट्र राज्याला अवकाश आणि संरक्षण क्षेत्रामधील देशी/भारतीय बनावटीच्या उत्पादनासाठी अधिक पसंती असणारे राज्य बनविणे, देशी आणि आधुनिक तंत्रज्ञान क्षमता वाढीस चालना देणे, जागतिक दर्जाचे कुशल मनुष्यबळ निर्माण करणे तसेच अवकाश आणि संरक्षण क्षेत्रामधील सुक्ष्म, लघू व मध्यम उद्योग (MSMEs) यांना जागतिक स्पर्धात्मक वातावरणासाठी सक्षम करणे.

५. अभियान (Mission):

- महाराष्ट्र राज्याला अवकाश आणि संरक्षण क्षेत्रामधील उत्पादनाचे केंद्र बनविणे.
- महाराष्ट्र राज्याला संरक्षण क्षेत्रामधील संशोधन आणि विकासाचे (R&D) केंद्र बनविणे.
- महाराष्ट्र राज्याला अवकाश आणि संरक्षण क्षेत्रामधील उत्पादनांच्या निर्यातीचे केंद्र बनविणे.
- अवकाश आणि संरक्षण क्षेत्रासाठी आवश्यक कुशल मनुष्यबळ विकसित करणे.
- महाराष्ट्र राज्याला जागतिक दर्जाचे MRO (Maintenance, Repair and Operations) चे केंद्र बनविणे.

६. धोरणाची उद्दिष्टे (Policy Objectives) :

अवकाश आणि संरक्षण क्षेत्र उत्पादन धोरण २०१८ ची उद्दिष्टे पुढीलप्रमाणे:

- पुढील पाच वर्षात अवकाश आणि संरक्षण क्षेत्रामध्ये २०० कोटी अमेरिकन डॉलर इतकी गुंतवणूक

आकर्षित करणे.

ब. उद्योगांच्या सहभागाने जागतिक दर्जाचे कौशल्य असणारे कुशल मनुष्यबळ विकसित करणे .

क. पुढील पाच वर्षात १ लाख रोजगार निर्माण करणे.

ड. अवकाश आणि संरक्षण क्षेत्रासाठी देशी प्रगत तंत्रज्ञान विकसित करण्यास चालना देणे.

इ. संरक्षण क्षेत्रातील सुक्ष्म, लघु व मध्यम उद्योगांना (MSMEs) जागतिक स्पर्धेसाठी सक्षम बनविणे.

७. कार्यतंत्र (Strategy):

धोरणामध्ये नमूद उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी राज्य पुढीलप्रमाणे कार्यतंत्राचा अवलंब करील:

७.१ प्रणते उद्योग घटक (Anchor Units):

प्रणते उद्योग हे औद्योगिक समूहाच्या निर्मितीसाठी पोषक वतावरण तयार करणारे सर्वात महत्वाचे घटक आहेत. त्यामुळे राज्य अशा घटकांना सहाय्य म्हणून विशेष प्रोत्साहने तसेच इतर त्यांच्या आवश्यकतेनुसार आर्थिक प्रोत्साहनाच्या स्वरूपात अथवा इतर स्वरूपात मदत देईल.

७.२ नागपूर MRO चा हवाई वाहतूकीसाठी जागतिक केंद्र म्हणून विकास करणे :

- नागपूरच्या भौगोलिक स्थान वैशिष्ट्याचा फायदा घेउन नागपूर येथे MRO सुविधांची निर्मिती करणे आणि या आधारे नागपूरचा हवाई वाहतूकीसाठीचे जागतिक केंद्र म्हणून विकास करणे.
- नागपूर MRO येथे विमानांच्या देखभालीसाठीच्या भागावरील (Service Parts) राज्य वस्तू व सेवा करावर (SGST) प्रोत्साहने देणे जेणेकरून नागपूर हे कमी खर्चाच्या हवाई मालवाहतूकीसाठी अधिक पसंतीचे ठिकाण होईल.

७.३ देशी तंत्रज्ञानास तसेच संशोधन आणि विकासास उत्तेजन देणे

(Promotion of Indigenous Technology and R&D)

- संशोधन आणि विकासास उत्तेजन देण्याच्या दृष्टिने शासनमान्य संशोधन आणि विकास संबंधित संस्थाना गरजेप्रमाणे आवश्यक ते सहाय्य दिले जाईल.
- अवकाश आणि संरक्षण क्षेत्राशी संबंधित असे संशोधन आणि विकास केंद्र (R&D centres) स्थापन करणाऱ्या गुंतवणूकदारांना तसेच उद्योग घटक जर स्वतः संशोधन व विकास करीत असेल तर अशा घटकांना आर्थिक तसेच इतर फायदे दिले जातील.
- नवीन तसेच आधीपासून कार्यरत असलेल्या संशोधन आणि विकास संस्था व्यतिरिक्त परीक्षण सुविधांना, इन्क्युबेशन केंद्रांना आणि नाविन्यपूर्ण संकल्पना राबविण्यासाठीच्या (innovation centers) केंद्रांनाही मदत दिली जाईल.

७.४ मनुष्यबळ विकास (Human Resource Development):

- कुशल मनुष्यबळाचा विकास करण्याकरीता प्रशिक्षण देणाऱ्या उद्योग घटकांना प्रशिक्षण खर्चासाठी प्रोत्साहने दिली जातील.
- व्यवसाय शिक्षण देण्यावर भर दिला जाईल तसेच औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था (ITIs), तंत्रनिकेतन (Polytechnics) व अभियांत्रिकी महाविद्यालये यांना श्रेणीवाढीसाठी सहाय्य केले जाईल.

७.५ सुक्ष्म, लघू व मध्यम उद्योगांवर भर (Thrust on MSMEs):

राज्यात अवकाश आणि संरक्षण उद्योगांकरीता वातावरण निर्मितीमध्ये प्रणेते उद्योगांशिवाय सुक्ष्म, लघू व मध्यम उद्योगही (MSMEs) अनेकप्रकारे महत्वाची भूमिका बजावणार आहेत.

- देशी तंत्रज्ञानाचा विकास आणि वाढ करण्यामध्ये हे घटक अत्यंत महत्वपूर्ण ठरणार आहेत.
- हे उद्योग त्या भागातील प्रणेत्या उद्योगांना आवश्यक तो पुरवठा करण्यासाठी पुरवठादार उद्योगांचा समूह तयार करतील.

सुक्ष्म, लघू व मध्यम उद्योगांना सहाय्य म्हणून बाजारपेठेचा विकास करण्यासाठी, गुणवत्ता प्रमाणीकरणासाठी, आणि पेटंट नोंदणी इत्यादीसाठी प्रोत्साहने देण्यात येतील.

७.६ सार्वजनिक उपक्रमांशी सहयोगासाठी सहाय्य

(Support to collaborate with public sector enterprise)

- संरक्षण मंत्रालयाच्या अधिपत्याखालील संरक्षण क्षेत्रातील सार्वजनिक उपक्रमातील कंपन्यांबरोबर संयुक्त सहयोगाने स्थापित झालेल्या उद्योग घटकांना विशेष सहाय्य केले जाईल.
- संयुक्त उद्यम (Joint venture) करणाऱ्या घटकांना प्रोत्साहने / लाभ अनुज्ञेय होतील.

७.७ "डिफेंस हब" ची स्थापना -

पुणे, नागपूर, अहमदनगर, नाशिक व औरंगाबाद या ठिकाणी "डिफेंस हब" स्थापन केले जातील.

८. अवकाश आणि संरक्षण क्षेत्र उत्पादन धोरण-२०१८ चा कालावधी

या धोरणाची वैद्यता धोरण लागू झाल्यापासून पाच वर्षे इतकी राहिल.

९. धोरणाची व्याप्ती व व्यवहार्यता (Coverage and Applicability):

९.० (अ) धोरणाची व्याप्ती :-

सदरचे धोरण लागू असणाऱ्या अवकाश आणि संरक्षण या क्षेत्रामधील घटकांची / बाबींची यादी सोबतच्या परिशिष्ट "अ" येथे दिली आहे. सदर यादीमध्ये भारत सरकारकडून करण्यात येणाऱ्या सुधारणांनुसार यादी अद्ययावत झाल्याचे मानले जाईल.

९.० (ब) व्यवहार्यता (Applicability)

या योजनेखाली दिली जाणारी प्रोत्साहने खालील उद्योग घटकांना देय असतील:-

i) संरक्षण अथवा अवकाश उत्पादने/उपकरणे/यंत्रसामुग्री उत्पादन करणारे आणि संरक्षण आस्थापना हत्यारी दले (आर्मी, नेव्ही, एअर फोर्स आणि इतर), निम-लष्करी दले, केंद्र शासन अथवा राज्य शासन अथवा इतर देशांना / राज्य पुरस्कृत संस्थांना पुरवठा करणाऱ्या मान्यता प्राप्त अधिकृत मार्गाने निर्यात करणारे वास्तविक उपकरणे उत्पादक (OEM) अथवा घटक.

ii) परिशिष्ट ९ ब (i) मध्ये नमूद OEM साठी संरक्षण अथवा अवकाश (उत्पादने / उपकरणे यंत्रसामुग्रीसाठी लागणारी संयंत्रे, उपयंत्रे अथवा) यंत्राचे भाग (यासह अथवा याशिवाय इतर उत्पादने) उत्पादन करणे अथवा त्यांना ८० टक्के पेक्षा कमी नाहीत इतक्या उत्पादक उपकरणांचा संरक्षण आस्थापना हत्यारी दले (आर्मी, नेव्ही, एअर फोर्स आणि इतर) निम-लष्करी दले, केंद्र शासन अथवा राज्य शासन अथवा इतर देश / राज्याकडून पुरस्कृत संस्थांना पुरवठा करण्याच्या मान्यताप्राप्त अधिकृत मार्गाने पुर्नस्थित (replacement) भाग/ सुटे भाग यांचा पुरवठा करणारे सहाय्यभूत उत्पादक घटक (Ancillary Units).

iii) परि. ९.० ब (i) आणि /अथवा ९.० ब (ii) येथे नमूद घटकांसाठीच छोटी छोटी कामे करणारी (Job Work) अथवा उत्पादन करणारी सूक्ष्म, लघू अथवा मध्यम उद्योग घटक (MSME), अशा घटकांनी पात्र ठरण्यासाठी खर्चाचा लेखापरिक्षण अहवाल (Cost Audit Report) अथवा परि. ९.० ब (i) येथे नमूद मूळ उपकरण उत्पादक (OEM) यांचेकडून सदर घटकाकडून उत्पादित केली जाणाऱ्या उत्पादक यंत्रसामुग्री ८० टक्के अधिक उत्पादने ही या (OEM) ला पुरविली जातात याबाबत प्रमाणपत्रासह सनदी लेखापाल यांचे प्रमाणपत्र सादर करावे.

या धोरणांतर्गत असणाऱ्या बाबी अथवा व्यवहार्यता संदर्भात काही मुद्दे उपस्थित झाल्यास, या संदर्भात स्पष्टीकरण करण्यासंदर्भात विकास आयुक्त (उद्योग) हे सक्षम प्राधिकारी असतील.

९.० (क). कोणत्याही परिभाषेचा उल्लेख केला असेल तरी संरक्षण साहित्य उत्पादक (Defence Manufacturer) म्हणजे, "संरक्षण साहित्य उत्पादनासाठी औद्योगिक परवाना, आवश्यक असणारी कंपनी, कायद्यान्वये स्वतंत्र अस्तित्व / मालकी असलेली संस्था / भागीदारी संस्था, आणि संबंधित कायद्यान्वये स्थापित व केंद्र शासनाच्या औद्योगिक पॉलिसी व प्रमोशन विभागाकडून निश्चित केलेली मार्गदर्शक तत्वे / अनुज्ञप्ती विषयक अस्तित्वातील नियमांचे पालन करणारी मालकी संस्था तसेच इतर प्रकारची संरक्षण उत्पादने ज्यांच्यासाठी औद्योगिक परवाना आवश्यक नाही, जसे , कंपनी कायद्यान्वये स्थापित स्वतंत्र अस्तित्व असलेली/मालकी असलेली संस्था, भागीदारी संस्था आणि अस्तित्वात असलेले इतर कायदे व नियमांचे पालन करणारा उद्योग," असा आहे.

९.० (ड). अवकाश व संरक्षण उत्पादक धोरण, २०१८ मध्ये समाविष्ट न होणारे उत्पादक घटक औद्योगिक धोरणांन्वये प्राप्त होणारी प्रोत्साहने मिळविण्यास पात्र राहतील.

१०. आर्थिक प्रोत्साहने (Fiscal Incentives)

पात्र अवकाश आणि संरक्षण उद्योग घटकांना आर्थिक प्रोत्साहने सामूहिक प्रोत्साहन योजनेअंतर्गत देय होतील. राज्यातील - पात्र सूक्ष्म, लघू, मध्यम व मोठ्या उत्पादक औद्योगिक उपक्रमांना सामूहिक प्रोत्साहन योजनेअंतर्गत एक टप्पा वरील वर्गवारीनुसार प्रोत्साहने अनुज्ञेय होतील. (उदा. ब तालुक्यातील घटकांना क तालुक्यास लागू प्रोत्साहने प्राप्त होतील.)

किमान रु.२५०.०० कोटी इतकी स्थिर भांडवली गुंतवणूक असलेल्या किंवा किमान ५०० व्यक्तींना रोजगार मिळवून देणाऱ्या अ आणि ब प्रवर्ग क्षेत्रामधील आणि रु.१००.०० कोटी इतकी किमान स्थिर भांडवली गुंतवणूक असलेल्या किंवा २५० व्यक्तींना रोजगार मिळवून देणाऱ्या राज्यातील इतर क्षेत्रामधील अवकाश आणि संरक्षण उद्योग घटकांना "विशाल प्रकल्प (मेगा प्रोजेक्ट)" दर्जा देण्यात येईल. उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभागाच्या शासन निर्णय क्र. PSI-२०१३/C.R.-५४/Ind-८, दिनांक १ एप्रिल, २०१३ आणि तद्नंतर मंत्रीमंडळ उपसमिती किंवा उच्चाधिकार समितीच्या निर्णयावर आधारीत निर्गमित केलेल्या शासन निर्णय किंवा मार्गदर्शक सूचनांनुसार, विशाल प्रकल्पांना देय प्रोत्साहने ठरविण्यात येतील. पात्र विशाल व अतिविशाल अवकाश आणि संरक्षण उद्योग घटकांकरीता अनुज्ञेय गुंतवणुक कालावधी राज्याच्या अ आणि ब क्षेत्रात ८ वर्ष तर इतर क्षेत्रात १० वर्ष इतका असेल. अशा उद्योगास द्यावयाची एकत्रित सामूहिक प्रोत्साहने Template मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे राहतील.

१) प्रोत्साहन अनुदान मंजूर करताना घटकास आवश्यक असलेली चाचणी क्षेत्र आणि स्टोरेज सुविधा उभारणीवरील गुंतवणूक प्रकल्प खर्चाचा भाग मानले जाईल. प्रकल्प खर्चाच्या २०% पर्यंत किंवा रुपये १०० कोटी यापैकी जी कमी असेल अशी चाचणी क्षेत्रातील गुंतवणूक ही प्रकल्प खर्चाचा भाग मानले जाईल. तसेच संरक्षण क्षेत्रातील अनन्य (Unique) गरजा लक्षात घेऊन, प्रकल्पाच्या आवश्यकतेनुसार टेस्ट रेंज व स्टोरेज सुविधा यांच्यामध्ये वेगवेगळ्या ठिकाणी गुंतवणूकीस परवानगी

असेल. मात्र टेस्ट रेंज व स्टोरेज सुविधा सामूहिक प्रोत्साहन योजनेनुसार त्याच किंवा त्यापेक्षा खालील वर्गवारीतील तालुक्यात असाव्यात.

- २) संरक्षण विभाग, भारत सरकार (संरक्षण मंत्रालयाने) यांनी उत्पादनाचा स्वीकार केल्यावर प्रोत्साहन कालावधीचा प्रारंभ केला जाईल.
- ३) संरक्षण उत्पादनांच्या उत्पादन खर्चामध्ये तंत्रविशिष्ट ज्ञान (technical know how) ही बाब महत्वपूर्ण तसेच भरीव खर्चाची असल्याने सदर खर्च प्रोत्साहनाकरीता गुंतवणूकीचा एक भाग म्हणून ग्राह्य धरण्यात येईल व त्याची कमाल मर्यादा एकूण प्रकल्प खर्चाच्या २०% पर्यंत किंवा रुपये १०० कोटी यापैकी जी कमी असेल ती राहिल.
- ४) उद्योग घटक जर स्वतः संशोधन व विकास (R & D) करित असतील तर त्यांची संशोधन व विकास (R & D) मधील प्रकल्प खर्चाच्या १०% किंवा रुपये ५० कोटी यापैकी जी कमी असेल अशी गुंतवणूक ही प्रकल्प खर्चाचा भाग मानले जाईल.

या धोरणांतर्गत राज्य शासनाकडून देय करण्यात आलेली प्रोत्साहने ही केंद्र शासनातर्फे किंवा त्यांचे कोणत्याही यंत्रणेमार्फत किंवा स्थानिक प्राधिकरणामार्फत देय करण्यात आलेल्या प्रोत्साहनांशिवाय असतील.

१०.१ - मुद्रांक शुल्क परतावा (Reimbursement of Stamp Duty)

पात्र अवकाश व संरक्षण उद्योग घटकांना गुंतवणूक कालावधीत जमीन संपादन करण्यासाठी व मुदत कर्जासाठी भरलेल्या मुद्रांक शुल्काचा परतावा देण्यात येईल.

१०.२ - प्रत्येक वर्षी सूक्ष्म, लघु व मध्यम उपक्रम (MSME) आणि मोठे उपक्रम (LE) यांना अनुज्ञेय असणारी परिच्छेद ९ मध्ये नमुद एकत्रित सवलती (Basket of Incentives) अंतर्गत अनुदानाची रक्कम ही एकूण मंजूर एकत्रित सवलतीच्या १/१० या मर्यादेपर्यंत असेल. प्रत्यक्ष मंजूर झालेले अनुदान आणि त्यावर्षी देय असलेले अनुदान यातील फरक पुढे देय (Carry Forward) केला जाईल.

जर विशाल उपक्रम आणि अति विशाल उपक्रम यांचा पात्रता कालावधी १० वर्षांपेक्षा जास्त असेल तर प्रत्येक वर्षी देय असणाऱ्या अनुदानाच्या रक्कमेची मर्यादा ही एकूण अनुदानाची रक्कम आणि पात्रता कालावधीची वर्षे यांच्या प्रमाणात असेल. प्रत्यक्ष मंजूर झालेले अनुदान आणि त्यावर्षी देय असलेले अनुदान यातील फरक पुढे देय केला जाईल.

१०.३ - या धोरणा अंतर्गत अवकाश व संरक्षण उद्योग घटकाकरिता पात्रता कालावधीनंतर कार्य कालावधी असणार नाही. अस्तित्वातील अवकाश व संरक्षण उद्योग घटकांना या धोरणाच्या तरतुदींचा त्यांच्या विस्तारीकरणांतर्गत लाभ घेण्याकरिता अस्तित्वातील एकूण स्थिर भांडवली गुंतवणुकीपेक्षा कमीतकमी २५ टक्के अधिक अतिरीक्त स्थिर भांडवली गुंतवणूक करणे आवश्यक राहिल किंवा सदर विस्तारीकरणांतर्गतच्या स्थिर भांडवली गुंतवणूकीमुळे अस्तित्वातील उत्पादन क्षमतेत किमान २५% वृद्धी किंवा अस्तित्वातील अपर्यवेक्षकिय रोजगार निर्मितीमध्ये किमान १०% वाढ होणे अनिवार्य राहिल.

११. अधिकची प्रोत्साहने आणि सहाय्य (Additional Incentives & Interventions) :-

११.१ प्रणेते उद्योग (Anchor Units):

अ. उद्योगांना प्रणेते उद्योग असा दर्जा पुढील पूर्व अटींवर दिला जाईल.

- i. असे उद्योग विशाल अथवा अति-विशाल उद्योगाचे निकष पूर्ण करित असले पाहिजेत.
- ii. अर्ज करित असलेल्या दिनांकाला अशा उद्योगांकडे संरक्षण मंत्रालयाकडून अथवा या प्रकारच्या जगातील इतर संस्थाकडून १०० दशलक्ष अमेरिकन डॉलरच्या मागण्या नोंदविल्या गेलेल्या

असल्या पाहिजेत. संरक्षण क्षेत्रातील मोठ्या आणि प्रस्थापित खाजगी कंत्राटदार अथवा उत्पादक यांचेकडील मागण्या नोंदविल्या गेलेल्या असल्यासही ग्राह्य धरले जाईल.

- ब. योजना कालावधीत राज्यात जास्तीत जास्त दहा प्रणेते उद्योग निवडले जातील आणि यापैकी पाच उद्योग घटक विदर्भ व मराठवाडा विभागातील व ५ उद्योग घटक इतर विभागातील असतील. प्रणेते उद्योगांची निवड ज्या क्रमाने उद्योग त्यांचा प्रस्ताव सादर करतील त्या क्रमाने केली जाईल (First Come-First Serve), ज्या ठिकाणी अनेक प्रस्ताव दाखल होतील त्या ठिकाणी अंतिम निर्णय हा उच्चाधिकार समितीद्वारे घेतला जाईल.
- क. अ आणि ब दर्जाच्या भागातील महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ क्षेत्रामध्ये प्रणेते उद्योगांना प्रचलित दराच्या ७५ टक्के दराने तर इतरत्र महाराष्ट्र औद्योगिक विकास मंडळा अंतर्गत प्रचलित दराच्या ५० टक्के दराने जास्तीत जास्त १०० एकर पर्यन्त जमीन देण्यात येईल. सदरहू भूखंडावरील क्षेत्र सबलीज / पोटभाड्याने द्यावयाचे केवळ संरक्षण साहित्य उत्पादन करणाऱ्या परवानाधारक उद्योजक / कंपनीसच पोटभाड्याने देता येईल.
- भविष्यात सदरहू भूखंडावरील वापरात बदल पात्र संरक्षण उत्पादन क्रिया व्यतिरिक्त इतर बाबतीत अनुज्ञेय राहणार नाही. उद्योग घटकाच्या अवाक्याबाहेरील अपरिहार्य कारणास्तव वापर बदल करावयाचा झाल्यास या क्षेत्राकरिता म. औ. वि. मं. कडून घेतलेली सवलत दंडव्याजासह परत करावी लागेल.
- ड. प्रणेते उद्योगांना प्राप्त जागेच्या २० टक्के इतक्या जागेचा वापर पुरवठादार (व्हेंडर) घटकांच्या उभारणीसाठी करता येईल.
- इ. महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाच्या क्षेत्रात एखाद्या विशाल/ अतिविशाल प्रकल्पाने जर अनुज्ञेय विकास कालावधीच्या आत बांधकाम पूर्णत्वाचा दाखला घेऊन वाणिज्यिक उत्पादनास सुरुवात केली तर त्यास महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाला उर्वरित विकास कालावधी करीता, भरण्यात येणारे विविध शुल्क म्हणजे पाणी शुल्क, सेवा शुल्क, अग्निशमन उपकरातून खाली नमूद केल्याप्रमाणे सवलत अनुज्ञेय करण्यात येईल.

अ.क्र.	इमारत पूर्णत्वाचा दाखला (BCC)	सवलतीचा प्रकार
१	किमान ५० % व ७५% च्या आत	१००% सेवा शुल्कातून व अग्नीशमन उपकरातून माफी + पाणी शुल्कात २०% सवलत
२	किमान ७५ % व १००% च्या आत	१००% सेवा शुल्कातून व अग्नीशमन उपकरातून माफी + पाणी शुल्कात ३०% सवलत
३	१०० %	१००% सेवा शुल्कातून व अग्नीशमन उपकरातून माफी + पाणी शुल्कात ४०% सवलत

वरील सवलत घटकाच्या मूळ भूखंड विकसित कालावधी (Development Period) मधील उर्वरित (BCC प्राप्त करून उत्पादनात गेल्याच्या दिनांकापासून) कालावधीकरिता अनुज्ञेय असेल.

११.२ औद्योगिक शहरे (Industrial Townships) :

'कामावर चालत/पायी जा' (walk to work) ही संकल्पना राबविणेसाठी महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाच्या बाहेरील क्षेत्रात स्थापित होणारे पार्कस, सर्व विशाल, अतिविशाल आणि प्रणते उद्योग जर ४० हेक्टर हून अधिक क्षेत्रावर स्थापन होणार असतील तर त्यांना शासनाच्या एकात्मिक औद्योगिक क्षेत्र (IIA) ची संकल्पना लागू केली जाईल. तसेच महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाच्या क्षेत्राबाहेरील संरक्षण साहित्याच्या इलेक्ट्रॉनिक्स क्षेत्रात उत्पादन करणारे असे घटक/ पार्कस जर १० हेक्टर क्षेत्रावर स्थापित होणार असतील तर त्यांना माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरण -२०१५ मध्ये अंतर्भूत एकात्मिक माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्र (I.I.T.T.) ची संकल्पना लागू केली जाईल.

११.३ सामाईक सुविधांची उभारणी (Promotion of Common Facilities) : -

अवकाश आणि संरक्षण उद्योगांसाठी सामाईक सुविधा केंद्र उभारण्यास प्रकरणनिहाय अवलोकन करून महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ मदत करेल. उक्त सामाईक सुविधांमध्ये, टेस्ट फायरिंग रेंज (Firing Range) परिक्षण व संशोधन प्रयोगशाळा आणि यांसारख्या अवकाश व संरक्षण क्षेत्रासाठी आवश्यक उपक्रमांचा अंतर्भाव असेल. म.औ.वि.मं. स्वतःचा सहभाग (equity) म्हणून जमीनीची तजवीज करील आणि जमीनीच्या मुल्याचा समावेश करून प्रकल्प खर्चाच्या १५ टक्के पर्यंत आर्थिक सहाय्य रुपये १५ कोटीच्या मर्यादेत देण्यात येईल, तर खाजगी उद्योग त्यांचे स्वतःचे सामाईक सुविधा केंद्र उभारून चालवतील. या केंद्रांमध्ये प्रशिक्षण, परीक्षण, रचना इ. साठी सामाईक सुविधा असतील.

उपरोक्त प्रोत्साहने प्राप्त करण्यास खाजगी उद्योग घटकास, अवकाश आणि संरक्षण क्षेत्रातील प्रस्थापित सामाईक सुविधा सेवा पुरवठादाराच्या माध्यमातून कमीत कमी रु.१०० कोटींची थेट विदेशी गुंतवणूक-करणे आवश्यक राहिल.

अशा प्रकारच्या सामाईक सुविधांचा विकास करण्यासाठी Special Purpose Vehicle (SPV) गठीत करण्यात येईल.

११.४ संरक्षण व अवकाश उत्पादकांचे औद्योगिक समूह :-

(Defence and Aerospace manufacturing Industrial Clusters)

महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाच्या प्रचलित धोरणानुसार अवकाश व संरक्षण उत्पादकांच्या औद्योगिक समूहांसाठी जमीन उपलब्ध करून देण्यात येईल.

संरक्षण व अवकाश उत्पादनासाठी जर किमान २० अथवा त्याहून अधिक सूक्ष्म, लघू व मध्यम उद्योग घटक एकत्र आल्यास केंद्र सरकारच्या "सूक्ष्म व लघू उपक्रम समूह विकास " (MSE-CDP) योजनेत राज्य शासनाचा हिस्सा म्हणून रु. १५ कोटी अनुदान देण्यात येईल.

राज्य शासनाच्या प्रचलित "महाराष्ट्र राज्य औद्योगिक समूह विकास योजना (MSI-CDP) योजनेत बदल करून या योजनेच्या अनुदानाची मर्यादा वाढविण्यात येत असून अवकाश व संरक्षण उत्पादकांच्या औद्योगिक समूहांना (Clusters) प्रत्येकी रु. १५ कोटी इतके अनुदान राज्य शासनाच्या वतीने संबंधित SPV (Special Purpose Vehicle) ला दिले जातील.

११.५ संरक्षण व अवकाश क्षेत्रामध्ये MSME साठी व्हेंचर / समभाग निधी (Equity Fund) :-

राज्यातील सूक्ष्म, लघू व मध्यम उत्पादकांना संरक्षण व अवकाश क्षेत्र उत्पादनात भांडवलाची व खेळत्या भांडवलाची (Capital and Working Capital) समस्या राहू नये यासाठी राज्य शासन रु. १०००

कोटी (रुपये एक हजार कोटी) चा Corpus (निधी) उभा करेल. या निधीचे व्यवस्थापन व्यावसायिक फंडामार्फत केले जाईल. राज्य शासनाच्यावतीने महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ यांचे मार्फत अंशदान या फंडासाठी देण्यात येईल.

११.६ नागपूर MRO ला चालना देणे (Promotion of Nagpur MRO): :-

नागपूरला जागतिक दर्जाचे केंद्र बनविणेसाठी ज्या विमान कंपन्या त्यांचे जागतिक केंद्र नागपूर येथे स्थापण्यास इच्छुक असतील आणि नागपूर MRO चा वापर करू इच्छित असतील त्यांना पुढील प्रोत्साहने देण्यात येतील:

- i. विमानांच्या इंधनावरील (ATF) अदा केलेल्या मुल्यवर्धित कराचा (VAT) ५० टक्के परतावा.
- ii. सुटे भागांवर (Service Parts) अदा केलेल्या राज्य वस्तू व सेवा कराचा (SGST) १०० टक्के परतावा.

११.७ संशोधन आणि विकास संस्थांना सहाय्य (Support to R&D Institutions) :

- अ. संशोधन आणि विकासास चालना देण्यासाठी आवश्यकतेनुसार खालीलप्रमाणे संस्थांना सहाय्य पुरविले जाईल.
 - i. राज्य शासनाच्या मंजूरीने उभारण्यात आलेले संशोधन आणि विकास संस्था.
 - ii. संरक्षण क्षेत्राच्या दीर्घकाळ तंत्रज्ञानाबाबतच्या योजनेनुसार ज्या खाजगी संस्था संशोधन आणि विकास केंद्र उभारण्यासाठी स्वारस्य दाखवतील.
 - iii. नव्याने सुरु होणाऱ्या आणि अस्तित्वात असणाऱ्या संशोधन आणि विकास केंद्राव्यतिरीक्त परीक्षण सुविधांना, इन्क्युबेशन केंद्रांना आणि नाविन्यपूर्ण संकल्पना राबविण्यासाठीच्या (Innovation Centers) केंद्रांचाही सदर प्रोत्साहनाकरीता समावेश करून घेण्यात येईल.
- ब. जमीन आणि इमारत खर्च वगळून प्रकल्प खर्चाच्या ५० टक्के व जास्तीत जास्त रु. १०.०० कोटी इतक्या मर्यादेत सहाय्य केले जाईल.
- क. पात्र संशोधन आणि विकास केंद्रांना ०.५ इतका अतिरिक्त चटई निर्देशांक (FSI) मंजूर केला जाईल.

११.८ अवकाश आणि संरक्षण क्षेत्रासाठी कौशल्य विकासास चालना देणे.

(Promoting Skill Development for Aerospace & Defence Sector)

- अ. अवकाश आणि संरक्षण क्षेत्रासाठी आवश्यक असे कुशल आणि अर्धकुशल मनुष्यबळ प्राप्त होण्यासाठी राज्य सरकार व्यवसाय आणि तांत्रिक प्रशिक्षणाच्या अभ्यासक्रमात श्रेणीवाढ करील. यामुळे स्थानिक लोकांना रोजगारांच्या संधी उपलब्ध होतील. कुशल कामगार, अभियंते आणि व्यवस्थापक यांच्या प्रशिक्षणासाठी विदेशी गुंतवणूकीला उत्तेजन देण्यात येईल.
- ब. अवकाश आणि संरक्षण क्षेत्रातील खाजगी उद्योगांनी व्यवसाय प्रशिक्षण संस्थांना दत्तक घ्यावे यासाठी उत्तेजन दिले जाईल. यामुळे असे उद्योग घटक संस्थांमधील पायाभूत सुविधांचा वापर करून त्या उद्योग क्षेत्राशी संबंधीत - कौशल्यांचे प्रशिक्षण देतील.
- क. कुशल आणि अर्ध कुशल कामगारांना प्रशिक्षण देण्यासाठी खाजगी उपक्रमांशी भागीदारी करून औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था/ तंत्रशिक्षण संस्था/ व्यवसाय शिक्षण संस्था/तंत्रनिकेतन (Polytechnics)/ अभियांत्रिकी महाविद्यालये यांची श्रेणीवाढ करून आवश्यक त्या पायाभूत सुविधा व अभ्यासक्रम विकसित केले जातील.

११.९ संरक्षण उद्योगांकरिता जमीन निराळी काढून ठेवणे (Earmarking Land for Defence Parks):

राज्यभरात अवकाश व संरक्षण उद्याने व वसाहतींसाठी २०० एकरच्या पटीत जमीन निराळी काढून ठेवण्यात येईल. यात क्षेपणास्त्राचे एकात्मिकरण (Missile integration), अवकाश सत्र इत्यादी विशिष्ट उद्योगांचा समावेश असेल.

११.१० बाजारपेठ सहाय्य (Marketing Assistance) :

- १ सुक्ष्म, लघु व मध्यम औद्योगिक उपक्रम घटकांना (MSME), भारताबाहेर आयोजित करण्यात येणाऱ्या अवकाश व संरक्षण उत्पादनांच्या आंतरराष्ट्रीय व्यापार प्रदर्शनामध्ये सहभागी होण्याकरिता भाडे, साहित्य व प्रदर्शित करावयाच्या सामग्रीच्या एकूण किंमतीच्या ५० टक्के वर्षातून एकदा जास्तीत जास्त रु.३.०० लाख इतक्या मर्यादेपर्यंत एकूण धोरण कालावधीमध्ये दोन वेळेसाठी सहभागी होण्यास अर्थसहाय्य देण्यात येईल. कोणत्याही घटकाला औद्योगिक संघटनेचा एक भाग म्हणूनच अशा प्रदर्शनांमध्ये सहभागी होता येईल, एकट्याने सहभागी होता येणार नाही. सदर सहाय्य केलेल्या खर्चाच्या परताव्याच्या स्वरूपात असेल. यासाठी सुक्ष्म, लघु व मध्यम औद्योगिक उपक्रम घटकांनी प्रदर्शनात सहभागी झाल्याच्या दिनांकापासून सहा महिन्यांच्या आत सहाय्य मिळण्यासाठी अर्ज करणे आवश्यक असेल.
- २ भारताबाहेरील आंतरराष्ट्रीय प्रदर्शनामध्ये "महाराष्ट्र पॅव्हेलियन" म्हणून सहभागी होण्याकरिता कमीत कमी ५ औद्योगिक घटकांचा समावेश असलेल्या औद्योगिक संघटनांना यासाठीच्या एकूण भाड्याच्या ५० टक्के रु. १०.०० लाख इतक्या कमाल मर्यादेपर्यंत अर्थसहाय्य देण्यात येईल. असे अर्थसहाय्य खर्चाच्या परताव्याच्या स्वरूपात असेल व वर्षातून एकदाच दिले जाईल .
- ३ औद्योगिक संघटनांना महाराष्ट्रात राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय चर्चासत्रे /प्रदर्शने आयोजित करण्याकरिता अनुक्रमे रु. १०.०० लाख व रु. २५.०० लाखाच्या मर्यादेत "व्हायबिलिटी गॅप सपोर्ट" (Viability gap support) म्हणून अर्थसहाय्य करण्यात येईल.

११.११ सार्वजनिक क्षेत्रातील उपक्रमांसोबत संयुक्त उपक्रमांसाठी सहाय्य.

(Support for Joint venture with Public Sector Enterprises)

संरक्षण मंत्रालयांतर्गत कार्यरत विद्यमान सार्वजनिक उपक्रमांसोबत जे पात्र उद्योग घटक संयुक्त उद्यम (Joint Venture) करतील, त्यांना महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाच्या क्षेत्रात ५० एकर पर्यंत जमीन प्रचलित दराच्या ५०% इतक्या दराने दिली जाईल.

१२. संबंधित कायद्यांचे सुलभीकरणासाठी पुढाकार

(Initiatives for simplification of relevent legislations)

१२.१ - राज्य शासनाच्या कामगार विभागाचे अंतर्गत समाविष्ट अवकाश आणि संरक्षण उद्योगांना खालील फायदे / सवलती देण्यात येतील.

१. कामाचे तास कामाच्या पाळ्या आणि महिलांना नोकरीवर ठेवण्यासंदर्भातील दुकाने व आस्थापना अधिनियमातील तरतुदी शिथिल करणे.
२. हजेरी व वेतन यासाठी नोंदवही ठेवण्यापासून सूट.
३. कामगार विभागाकडून अंमलबजावणी करण्यात येत असलेल्या १३ अधिनियमांतर्गत वार्षिक विवरण पत्रे स्वयं-प्रमाणित आणि एकत्रित दाखल करण्याचा पर्याय देणे.

४. कर्मचाऱ्यांशी संबंधीत कामगार कायदांद्वारे आवश्यक करण्यात आलेले अभिलेख इलेक्ट्रॉनिक स्वरूपात ठेवण्याची तरतुद करण्यात येईल तसेच विवरणपत्रे इलेक्ट्रॉनिक स्वरूपात स्विकारण्यात येतील.

१२.२ - अवकाश आणि संरक्षण उद्योग 'महाराष्ट्र अत्यावश्यक सेवा आणि देखभाल कायदा - २०११ (MSEMA)' या अधिनियमा अंतर्गत अत्यावश्यक सेवा म्हणून घोषित केले जातील. अवकाश व संरक्षण या उद्योगास अत्यावश्यक सेवांच्या यादीमध्ये समाविष्ट करण्याकरीता शासन सदर अधिनियमात योग्य ती सुधारणा करेल.

१२.३ - १०० पेक्षा कमी कर्मचारी असलेल्या आणि assembling चे काम करणाऱ्या व उत्पादन प्रक्रियेतून सांडपाणी प्रसृत न करणाऱ्या घटकांना महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळाकडून संमती (consent) घेण्यापासून सूट देण्यात येईल. अवकाश व संरक्षण उद्योग घटकांना उच्च प्राधान्य गटात समावेश करून अशा घटकाने विहित कागदपत्रांसह अर्ज केल्यास त्यांचा प्राधान्याने संमतीसाठी विचार केला जाईल व असे घटक हरित संवर्गात (Green category) समाविष्ट केले जातील. हरित संवर्गातील संमती ही किमान वर्ष ते ६ वर्ष ते कमाल १५ वर्षासाठी वैध असेल. महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळाकडून Fast Track वर Auto consent renewal केले जाईल. सर्व संबंधित कागदपत्रे विहित प्रपत्रात उपलब्ध केल्यास विशेष बैठकीचे आयोजन करून १० दिवसात प्रकरणे निकाली काढली जातील.

१२.४ - विद्युत पुरवठ्या संदर्भात अवकाश आणि संरक्षण उद्योग हे अखंडीत प्रक्रिया उद्योग म्हणून समजले जातील.

१२.५ संरक्षण व अवकाश क्षेत्रे उत्पादन प्रक्रियेतील बदलत्या सर्व प्रकारच्या तंत्रज्ञानाच्या संदर्भात असे स्पष्ट करण्यात येते की अशा उत्पादनप्रक्रियेत तंत्रज्ञानातील बदलामुळे (due to change in technology) एखाद्या घटकाने जर भांडवल (Capital) कायम ठेवून यंत्रसामुग्री बदलल्यास (machinery replace) उद्योग विभागाच्या पूर्व परवानगीची आवश्यकता राहणार नाही.

१३. राज्य स्तरावरील, सामूहिक प्रोत्साहन योजने अंतर्गत गठीत करण्यात आलेल्या समितीकडून या धोरणाची अंमलबजावणी / सनियंत्रण करण्यात येईल.

परिशिष्ट-अ

Defence sector manufacturing will constitute manufacturing systems, sub systems and components of the defence items notified by Department of Defence Production, Ministry of Defence through Press Note No. 3 (2014 Series) which require Industrial License. The Components and subsystem which go into making defence system/item listed in above mentioned press note and do not require industrial license are also eligible for the benefits of this policy.

Defence items defined as per in vogue Defence Procurement Procedure (DPP) will also be included under the purview of this policy. In addition, manufacture of components, systems, sub-systems and components for civil aviation. This list of items will automatically be modified if Govt of India modifies any changes in their notification released through Press Note No. 3 (2014 Series)

Category	Items Included
A. Arms and ammunition and allied items of defence equipment; parts and accessories thereof.	<p>All Rifle & Smooth-bore weapons and other arms, automatic/Semi-automatic or pump action type weapons, Weapons using case less ammunition, Silencers, special gun-mountings, weapons sights, signature reduction devices and flash suppressors to include rifles, carbines, revolvers, pistols, machine pistols, multi barrel rocket, machine guns, guns, rocket, cannon & missile systems –used on land, ships & shore based and airborne, howitzers, mortars, anti-tank weapons, projectile launchers, military flame throwers, rifles, recoilless rifles.</p> <p>Ammunition and fuze setting devices including the following:</p> <ol style="list-style-type: none">Safe and arming devices, fuzes, sensors and initiation devices;Power suppliers/cartridges with high one-time operational output;Combustible cases for charges;Submunitions including bomblets, minelets and terminally guided projectiles. <p>Bombs, torpedoes, grenades, smoke canisters, rockets, mines, missiles, depth charges, demolitioncharges, demolition-devices, demolition kits, aircraft missile protection systems (AMPS), “pyrotechnic” devices, cartridges and simulators (i.e. equipment simulating the characteristics of any of these items), specially designed for military use.</p> <p>“Energetic materials” and related substances includes all explosives like primers, boosters, initiators, igniters, detonators, smoke bomb, colour signals, propellants and pyrotechnics, oxidizers, binders, plasticizers, monomers, additive coupling agents, Precursors and other related ammunition.</p> <p>High velocity kinetic energy weapon systems and related equipment:</p>

Category	Items Included
	<p>a. Kinetic energy weapon systems specially designed for destruction or effecting mission abort of target;</p> <p>b. Specially designed test and evaluation facilities and test models, including diagnostic instrumentation and targets, for dynamic testing of kinetic energy projectiles and systems.</p> <p>Directed Energy Weapon (DEW) systems, related or countermeasure “equipment and test models” as follows:</p> <p>a. “Laser” systems specially designed for, destruction or effecting mission, abort of a target;</p> <p>b. Particle beam systems capable of destruction or effecting mission- abort of a target;</p> <p>c. High power Radio-Frequency (RF) systems capable of destruction or effecting mission abort of target;</p> <p>d. Equipment specially designed for the detection or identification of; or defence against, systems at (a) and (c) above.</p> <p>e. Physical test models for the systems, equipment and components, specified under this head.</p> <p>f. ‘Laser protection equipment (e.g. eye and sensor protection)’.</p> <p>Electronics Equipments</p> <p>Electronic Equipment used for electronic counter measure (ECM) and electronic counter countermeasure (ECCM), surveillance, intelligence, Command and Control systems, Global Navigation satellite systems (GNSS) jamming equipment. Data processing, storage and transmission security equipment, identification and authentication equipment (including identification Friend or Foe and non-Cooperative Target Return Identification systems), guidance and navigation equipment’ Troposcatter-radio communications equipment’ and Military Information Security assurance systems and equipment (like cryptographic devices including military Cryptographic key management and Cryptanalytic systems), communication equipment, frequency modules and secrecy devices, specially designed for Military use</p> <p>Armoured or protective equipment as follows:-</p> <p>a. Constructions of metallic or non-metallic materials, or combinations thereof, specially designed to provide ballistic protection for military systems</p> <p>b. Body armour or protective garments of level III (NIJ 0101.06, July 2008 or national equivalent and above).</p> <p>Specialised equipment for military training’ or simulators specially designed for training in the use of any firearm or weapon.</p>

Category	Items Included
	<p>Imaging or countermeasure equipment, as follows, specially designed for military use:</p> <ol style="list-style-type: none"> a. Recorders and image processing equipment;” b. Image intensifier equipment; c. Infrared or thermal imaging equipment; d. Imaging radar sensor equipment; e. Countermeasure or counter-countermeasure equipment <p>Miscellaneous</p> <p>Concealment and deception equipment specially designed for military application, including but not limited to special paints, decoys smoke or obscuration equipment and simulators, and Metal embrittling agents.</p>
<p>B. Tanks and other armoured fighting vehicles.</p>	<p>Ground vehicles are as follows:-</p> <ol style="list-style-type: none"> a. Ground vehicles namely tanks and other military armoured/armed vehicles and military vehicles fitted with mountings for arms or equipment for mine laying or the launching of munitions includes all tracked and wheeled self-propelled armoured and non-armoured weapon systems and trailers for towed and static weapon systems. b. Other ground vehicles namely all-wheel drive vehicles capable of off road use which have been manufactured or fitted with materials or components to provide Ballistic protection to level III (NIJ 0108.01, September 1985, or comparable national standard or above) with mountings for arms or equipment for mine laying specially designed for military use. c. Amphibious, hovercrafts and deep water fording vehicles for military use. <p>Cryogenic and superconductive equipment especially designed or configured to be installed in military vehicle.</p>
<p>C. Defence aircraft, space craft and parts thereof.</p>	<p>“Aircraft” including but not limited to helicopters, “lighter-than-air vehicle”, “Unmanned Aerial Vehicles” (UAVs), Remotely Piloted Vehicles (RPVs), autonomous programmable vehicles, unmanned lighter than air vehicle (to include all variety of manned and unmanned airborne vehicles – includes target systems, loitering missiles, drones, balloons, blimps, aerostat, parachutes, paragliders, ground effect machines, air cushion vehicles/hovercraft, UAVs and launchers, designed for military application).</p>
<p>D. Warships all kinds.</p>	<ol style="list-style-type: none"> a. Vessels of war (surface or underwater), other surface vessels (Fitted with automatic weapons having a caliber of 12.7 mm or higher, CBRN protection, active weapon countermeasure systems), special naval equipment, antisubmarine/ torpedo nets, hull penetrators and connectors “specially designed for military use”.

Category	Items Included
	b. Air Independent Propulsion (AIP) systems (nuclear/conventional) for marine applications.
E. Products for Internal Security	<ul style="list-style-type: none"> a. Arms and their ammunition including all types of close quarter weapons. b. Protective Equipment for Security personnel including body armour and helmets. c. Vehicles for internal security purposes including armoured vehicles, bullet proof vehicles and mine protected vehicles. d. Riot control equipment and protective as well as riot control vehicles. e. Specialized equipment for surveillance including hand held devices and unmanned aerial vehicles. f. Equipment and devices for night fighting capability including night vision devices. g. Navigational and communications equipment including for secure communications. h. Specialized counter terrorism equipment and gear, assault platforms, detection devices, breaching gear, etc. i. Training aids including simulators and simulation equipment.
F. Civil Aerospace Product	<ul style="list-style-type: none"> a. All types of fixed wing as well as rotary aircraft including their air frames, aero engines, aircraft components and avionics. b. Aircraft design and engineering services. c. Technical publications d. Raw material and semi-finished goods. e. Flying training institutions and technical training institutions (excluding civil infrastructure).

Note :- If any unit is manufacturing the items which are not covered above but Department of Defense Production, Ministry of Defense has approved their items under Defense Procurement Procedure (DPP) & valid order is with the unit, then such items will be covered under this policy of state government.

Government of Maharashtra

Aerospace & Defence

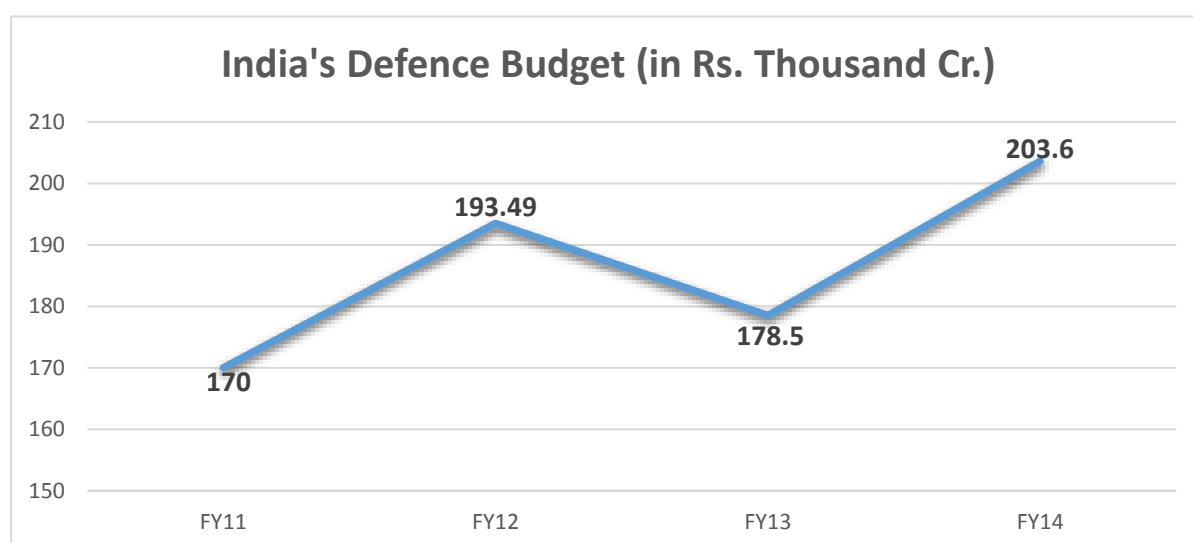
Manufacturing Policy, 2018

Preamble

1.1 Background

India features amongst the top 10 countries in the world based on its defence spend. In 2014, India spent USD 45.2 billion which was about 2.21% of its GDP. Over the last decade, India's annual defence expenditure has grown by over 231%. India's Defence spending is expected to be more than double to reach USD 120 billion over the next decade.

Today, nearly 70% of the country's defence requirement is met through imports.¹ The Government of India (GoI) intends to reduce the share of defence imports to 30%; which will be in turn increasing local sourcing and propel domestic manufacturing. One of the first steps in this direction was to increase the FDI limit in the defence sector from 26% to 49%.

Aerospace

The global aerospace industry is estimated to be around USD 1 trillion and is growing at an annual rate of 3-4 percent. Much of this growth will be supported by market expansion in developing countries, such as India, where the aerospace market is expected to grow in excess of 10 percent, as the government is focused on driving indigenous manufacturing in the sector. The Indian civil aviation industry is among the top 10 in the world with a size of around USD 16 billion². According to a report, Indian carriers are expected to double their fleet size by 2020 to 1,000 aircrafts promising a huge opportunity for the maintenance, repair and overhaul (MRO) business. India's MRO segment is estimated to grow furthermore at 10 percent to reach USD 2.6 billion by 2021.

¹<http://www.idsa.in>

² Report : Growth and Potential of General Aviation in India

The Opportunity

"The Indian Aerospace & Defence Industry" is at the threshold of entering into a new era where it will play a greater role in making the nation self-reliant in Aerospace & Defence production. According to an estimate, the total Aerospace & Defence expenditure is expected to be between Rs 90,000 cr to Rs. 1,20,000 cr (US\$15-20 billion) in the next five years. This growth potential is expected to attract major global companies to invest in India.

Defence and Aerospace is also one of the key manufacturing sectors identified by the GoI as part of its 'Make in India' campaign.

The Government of Maharashtra (GoM) is very keen on taking this as an opportunity to attract investors in the defence and aerospace industry.

2 Maharashtra: The preferred industrial investment destination

Maharashtra has been the preferred investment destination for both domestic and foreign companies because of availability of skilled manpower, enabling infrastructure and socio economic development. In order to further improve the investment climate in the state, which will help the state in sustaining its lead position and in realizing its full potential, the Government of Maharashtra has undertaken a few measures – Make in Maharashtra initiative and Ease of Doing Business being key ones.

2.1 MAITRI

Maharashtra has established the Maharashtra Industry, Trade and Investment Facilitation Cell (MAITRI) to provide liaisoning services required to industries with investment of more than Rs. 10.00 crores. It tracks approvals, addresses investor queries, and works towards addressing investor grievances. A single window clearance system under MAITRI will be created for State Government approvals for Aerospace and Defence units.

2.2 Ease of Doing Business

Maharashtra has been continuously implementing policy, regulatory and process level reforms to improve India's position in World Bank's Ease of Doing Business rankings. As a part of this process, the State government has substantially reduced the number of procedures and time taken for various permissions to set up an industry in Maharashtra.

2.3 Industrial Policy 2013

The Industrial Policy released by the GoM in 2013 is aimed at accelerating investment flow into the State and creating more job opportunities. In addition, the policy also aims at improving the processes and regulations to create a more business friendly environment and improve the ease of doing business parameters for investors

With this, the State Government also announced the 'Package Scheme of Incentives, 2013' providing significant fiscal incentives to new and existing industries to set up industries or expand operations. These measures have successfully attracted investments in regions such as Mumbai, Pune, Nashik, Aurangabad and Nagpur.

3 Existing Ecosystem supporting Aerospace & Defence Sector in Maharashtra

Maharashtra has been the pioneer in many of the policy initiatives that support manufacturing sector and the State Government recognizes that manufacturing, the key driver of state's

economic growth. To attract more investment in the Aerospace & Defence sector, the State is looking to leverage its existing strengths in the sector.

3.1 Infrastructure

Some of the salient features of Infrastructure in Maharashtra are as follows:

- a. MIDC has set-up over 280 industrial estates in the state, which has given an impetus to industrial development in Maharashtra.
- b. Major industrial complexes have infrastructural facilities such as 24 X 7 electricity, water supply, CETP, fire stations etc.
- c. Dry Ports, Truck Terminals and Railway Sidings have been built for easy freight movement.
- d. Home to 2 major ports and 53 minor ports; carrying 21.76% of the country's cargo.
- e. Has 3 International Airports with a fourth one under development.

Maharashtra is the most industrialized State in the country, which also reflects in the industrial infrastructure that has come up in the State. The maturity of available infrastructure will greatly benefit new establishments from the Aerospace & Defence Industry.

3.2 Clusters

Cluster development, led by one or more anchor units and supported by multiple MSMEs is key to the growth of any sector. Presence of HAL has led to development of the defence cluster near Nashik. Some of the defence OEMs from the Private sector are manufacturing defence vehicles for the Indian Army; at the same time there are industrial units producing defence components that are based in Pune. Nagpur is also growing as Aerospace hub with the MRO at MIHAN. Mazgaon Dock in Mumbai is India's prime shipyard for manufacturing warships and submarines.

3.3 Skilling

Maharashtra has well established engineering and technical institutes. There are 857 engineering Degree and Diploma colleges in the state with an annual intake capacity of more than 3.25 lakhs. In addition, there are 871 Industrial Training Institutes (ITIs) with an intake capacity of more than 1.25 lakhs. The literacy rate is around of 83 percent, the state is much better than the national average.³

Maharashtra is also home to the renowned Defence Research and Development Organization (DRDO) Research and Development Lab at Pune. DRDO was established with the aim to enhance indigenous capacity of defence systems and undertake design and development to produce world class weapon systems and equipment for the three services of Indian Armed Forces. Apart from these, there is prestigious academic institute such as Defence Institute of Advanced Technology (Pune).

3.4 Presence of diverse Industries

Maharashtra has presence of various sectors such as IT/ITeS, Auto and Auto Component, Engineering, Textile and Food processing. The IT/ITeS sector has huge presence in Pune and Mumbai. Pune also houses the Auto and Auto component industry. Many Engineering and Auto companies are also located at Aurangabad.

³ Economic Survey of Maharashtra – 2014-15

This ecosystem created by these industries in terms of supply chain, skills etc. will act as a support for the Aerospace & Defence manufacturing units.

4 Vision

To establish Maharashtra as the preferred investment destination for domestic Defence & Aerospace manufacturing, promote indigenous and modernized technological capabilities, develop world class skilled man power, and support MSMEs to be globally competitive in the Aerospace & Defence sector

5 Mission

- a. To promote Maharashtra as the Aerospace & Defence manufacturing hub
- b. To develop Maharashtra as the Defence R&D and innovation centre
- c. To develop Maharashtra as an export hub for Aerospace and Defence products
- d. To develop industry ready skilled manpower for the Aerospace & Defence sector
- e. To promote Maharashtra as globally recognised MRO hub

6 Policy Objectives

The objectives of the Aerospace & Defence Manufacturing Policy, 2018 are:

- a. To attract investment worth \$ 2 billion in the next five years in the Aerospace & Defence Sector
- b. To develop world class skilled manpower in collaboration with the industry stakeholders
- c. To create 1 lakh employment opportunities over the next five year
- d. To promote the building of indigenous advanced Aerospace & Defence technology
- e. To promote Defence MSMEs to compete at global level.

7 Strategy

The state shall adopt following strategies to achieve its policy objectives.

7.1 Anchor Units

Anchor units are the most crucial components for building an ecosystem for a cluster. The State will provide special incentives as well as any other kind of support required to such units in the form of Fiscal and Non-Fiscal Incentives.

7.2 Development of Nagpur MRO into a Global Hub for Airlines

- a. Leverage the strategic location and existing MRO facility of Nagpur to develop it as a Global Hub for Airlines.
- b. Incentives on State Goods and Service Tax (SGST) on Service Parts at the Nagpur MRO to make it a preferred choice for the low cost carriers.

7.3 Promotion of Indigenous technology and R&D

- a. In order to give impetus to Research and Development, need based support will be provided to R&D institutions set up with the approval of the State Government.
- b. Fiscal and Non-Fiscal incentives will be provided to investors who set-up Aerospace & Defence related R&D centres. This facility will also be extended to the unit holders engaged in R & D for their own purpose.
- c. Apart from new and existing R&D institutions, testing facilities, incubation and innovation centers will also be covered.

7.4 Human Resource Development

- a. Incentive to units for training cost to develop skilled human resources.
- b. Focus on imparting vocational training and provide support in up gradation of Engineering Colleges, Polytechnics & ITIs,

7.5 Thrust on MSMEs

Besides anchor units, MSME units are expected to play a crucial role in development of Aerospace & Defence ecosystem in the State. MSMEs clusters will form a supplier base to anchor units.

In order to support the MSME units, incentives will be provided to assist in market development, quality certifications and patent registration etc.

7.6 Support to collaborate with public sector enterprise

- a. Special support would be provided to units established in joint collaboration with public sector enterprises of defence sectors/units under the Ministry of Defence
- b. The benefits under the policy will be made applicable to Joint venture units.

7.7 Establishment of "Defence Hub"

"Defence hub" will be established in Pune, Nagpur, Ahmednagar, Nashik and Aurangabad.

8. Policy Validity

The policy will be valid for 5 years.

9. Coverage and Applicability

9.0 (A) Coverage

Verticals included in eligible Aerospace & Defence sector including civil aviation will be as per Annexure "A". This list will be subject to modification from time to time as and when Government of India modifies the same.

9.0 (B) Applicability

Incentives under this policy will be admissible to following units

- i. Units which are manufacturing defence or aerospace products/equipments / contraptions as Original Equipment Manufacturer (OEM) and supplying them to defence establishments, armed forces (army, navy, air force and others), para-military forces, provincial forces of the Government of India or State Governments or to other countries / State sponsored organizations by way of exports through approved official channels of supply.
- ii. Ancillary Units which are manufacturing assemblies, sub-assemblies or components (along with or without other products) for defence or aerospace products / equipments / contraptions to Original Equipment Manufacturer (OEM) as in 9.0 B (i) or supplying not less than 80% of manufacturing equipment to them as replacement / spares to defence establishments, armed forces (army, navy, air force and others), para-military forces, provincial forces of the Government of India or State Governments or to other countries / State sponsored organizations by way of exports through approved official channels of supply.

- iii. MSME units which are manufacturing or doing some job work exclusively for the units as in 9.0 A(i) and / or 9.0 A(ii) above.

In order to be eligible such units need to produce a cost audit report or a CA certificate along with a certificate from Original Equipment Manufacturer (OEM) as in 9.0 B (i) indicating that at least 80% of the manufacturing equipment produced by such units were supplied to the above OEMs.

In case of some issue in respect of Coverage or Applicability, competent authority for interpretation will be the Development Commissioner (Industries)

9.0 (C) A defence manufacturer by whatever nomenclature when referred to means - for defence products requiring industrial license, an entity, which could include incorporation/ownership models as per Companies Act, partnership firms, proprietorship, and other types of ownership model as per relevant laws, complying with, besides other regulations in force, the guidelines/licensing requirements stipulated by GoI's Department of Industrial Policy and Promotion as applicable; and for defence products not requiring industrial license, an entity, which could include incorporation/ownership models as per Companies Act, partnership firms, proprietorship, and other types of ownership model as per relevant laws and complying with all regulations in force applicable to that industry.

9.0 (D) The Industrial Units which are not covered under the Aerospace & Defence Manufacturing Policy, 2018 will be eligible for regular incentives under the Industrial Policy.

10. Fiscal Incentives

Fiscal incentives shall be extended to eligible Aerospace and Defence units under the umbrella of Package Scheme of Incentives (PSI). A basket of incentives under applicable Package Scheme of Incentives will be offered to eligible Micro, Small, Medium manufacturing enterprises (MSME) and Large manufacturing enterprises (LE). MSME and LE units will be eligible for incentives at one scale higher than as per taluka classification.

Aerospace and Defence units in A and B category areas with minimum Fixed Capital Investment (FCI) equal to Rs. 250.00 crores or minimum employment of 500 people and units in rest of the state with minimum FCI of Rs. 100.00 crores or providing employment to 250 people will be accorded Mega project status. The quantum of incentives for Mega projects shall be decided as per the provisions of IE&LD GR No. PSI-2013/C.R.-54/Ind-8 dated April 1, 2013 and any subsequent GRs or Guidelines issued based on the decisions in the Cabinet Sub-Committee or High Power Committee. Admissible investment period for Mega/ Ultra Mega Aerospace and Defense units will be 8 years in Category A and B areas and 10 years in other parts of State. The amount of incentives under "Basket of Incentives," to be given to such units will be as per the 'Template'.

- 1) The investment incurred in erection of test range and storage facilities required by the unit will be considered as a part of admissible project cost for the purposes of

granting incentives. The expenditure on test range upto a ceiling of 20% of the total project cost or Rs. 100 Crores whichever is lower will be considered a part of admissible fixed capital investment for incentives. Further, in view of unique requirement of defence sector, investment in Test Range & Storage facilities on separate locations shall be permissible as per justified requirement of the project. However such facilities should be set up in same category of taluka (as per PSI Classification) or lower category.

- 2) The incentive period will be allowed to be commenced upon acceptance of the products by department of Defence, Government of India (MoD).
- 3) Since, technical know how constitutes a vital and substantial part of defence products manufacturing, expenditure on this as a part of admissible fixed capital investment for incentives, will be allowed upto a ceiling of 20% of the total project cost or Rs. 100 Crores whichever is lower.
- 4) If the Industrial unit is engaged in Research and Development (R & D) activity for their own purpose then the investment in Research and Development (R & D) by the unit will be considered a part of admissible project cost 10% of the total project cost or Rs. 50 Crores whichever is lower.

The incentives if any, offered by Government of India or any of its agencies or local bodies shall be over & above the incentives offered under this policy of State Government.

10.1 Reimbursement of Stamp Duty

Eligible Aerospace and Defence units will be reimbursement stamp duty during the investment period, for acquiring land and for term loan purposes.

- 10.2** The amount of incentives under “Basket of Incentives,” as mentioned in para 10, to be disbursed to MSMEs and LEs every year will be limited to 1/10 of the total Basket of incentives sanctioned, with the provision of carrying forward the differential between the actual sanctioned amount for a given year and the yearly disbursement limit.

For Mega Projects/ Ultra Mega Projects, if the E.C. period is more than 10 years, the yearly limit for disbursement shall be equal to the total quantum of incentives divided by the number of years as per eligibility period, with the provision of carrying forward the differential between the actual sanctioned amount for a given year and the yearly disbursement limit.

- 10.3** For Aerospace and Defence units under this policy there will be no Operative period succeeding Eligibility period. Existing Aerospace and Defence units, seeking benefits under this policy for expansion, will be required to create minimum 25 percent more additional Fixed Capital Investment (FCI) than that of existing gross FCI or the said additional FCI should result in at least 25 percent increase in existing installed capacity or should result in at least 10 percent increase in employment in non-supervisory category.

11. Additional Incentives & Interventions

11.1 Anchor Units

- a. A unit will qualify as an Anchor Unit based on the following pre-conditions:
 - i. It should have qualified as a Mega or an Ultra-Mega Project.
 - ii. It should have a confirmed order book of USD 100 Million as on the date of application, from MoD or similar bodies worldwide. Order books from large and established private defence contractors/manufacturers will also be considered.
- b. Up to a maximum of 10 anchor units will be qualified in the State during the investment period. Of these, at least 5 units should be from Vidharbha & Marathwada regions. Anchor Units will be qualified on a first come-first serve basis and in the case where multiple investors have applied, the final decision will rest with the High Power Committee.
- c. Anchor units will be offered land at 75% of the prevailing land rates within the MIDC Industrial Areas falling in A & B category locations and at 50% of the prevailing land rates at other locations with a maximum limit of 100 acres. Lease / Sublease of the land will be permitted only to the licensed Aerospace and Defense manufacturing companies/ units. "Change of land use for other than eligible defense manufacturing activities" will not be permitted in future. If due to unavoidable reasons beyond the reach of Company/ units compels 'Change of Use' then Units / Company will have to refund all Concessions availed from MIDC will have to be refunded along with penal interest, as per procedure adopted by MIDC.
- d. Anchor units will be allowed to utilize 20% of the land for facilitating set up of their vendor units.
- e. If any Mega / Ultra Mega Project in MIDC area obtains Building Completion Certificate (BCC) and commences commercial production within admissible development period, then it shall be eligible for concession in water charges, service charges and fire cess as per the following table.

Sr. No.	Building Completion Certificate (BCC)	Concession
1	Minimum 50% and less than 75%	100 % waiver from payment of service charges and fire cess + 20 % concession in water charges.
2	Minimum 75% and less than 100%	100 % waiver from payment of service charges and fire cess + 30 % concession in water charges.
3	100 %	100 % waiver from payment of service charges and fire cess + 40 % concession in water charges.

Above concession will be provided for the balance original development period counted from the date of obtaining BCC and commencement of Commercial production.

11.2 Industrial Townships

In order to promote the concept of walk-to-work, for Defence and Aerospace parks & Mega, Ultra-Mega and Anchor Units which are established on minimum area of 40 hector outside MIDC area & which are engaged in manufacturing activities will be considered under Integrated Industrial Area (I.I.A.) Policy of State government. If parks & units engaged in Electronics manufacturing of defence & Aerospace equipments, are established on minimum area of 10 hector, will be covered under Integrated Information Technology Townships ie I.I.T.T. of prevailing IT & ITES Policy of Govt. of Maharashtra.

11.3 Promotion of Common Facilities

MIDC will on a case to case basis assist in setting up Common Facility Centers for the Aerospace and Defence Industry. The common facilities may include test firing range, testing and research laboratories and any such activities required by the defence and aerospace sector. MIDC shall offer equity in the form of land and financial assistance to the extent of 15% of the project cost including the cost of land subject to a maximum of 15 Crores. The private players will build, operate and own common facility for areas such as training, testing, design etc.

In order to be eligible for above incentive, the Private Sector player will need to make a minimum investment of Rs. 100 Crores through FDI from an established common facilities services provider in the Aerospace & Defence sector.

A Special purpose vehicle may be formed in clusters to develop such common facilities.

11.4 Defence and Aerospace Manufacturing Industrial Cluster :

Land will be made available to the Defence and Aerospace Manufacturing Industrial Clusters as per the prevailing policy of Maharashtra Industrial Development Corporation.

If at least 20 or more Micro, Small and Medium industrial units forms an SPV for Defence and Aerospace Manufacturing then state government will sanction Rs. 15 Crores as a state government's share in Central Governments Micro small enterprises Cluster Development Programme (MSE-CDP) .

State Governments prevailing policy of Maharashtra State Industrial Cluster Development Programme (MSI- CDP) will be ammended and for each Defence and Aerospace Manufacturing Industrial Cluster Rs. 15 Crores will be sanctioned for Special Purpose Vehicle (SPV).

11.5 Equity fund for MSME in the Defence and Aerospace Manufacturing Sector :-

In order to provide Capital and Working Capital for the Mirco, Small and Medium enterprises in Defence and Aerospace Manufacturing Sector in the state, Corpus of Rs. 1000 Crores will be created by the State Government. This fund will be managed by Professional fund Manager. On behalf of State Government Maharashtra Industrial Development Corporation will contribute for the fund.

11.6 Promotion of Nagpur MRO

- a. In order to promote Nagpur as a Global Hub, any Airline that sets up its Global Hub at Nagpur and utilizes its MRO facilities will be provided with the following incentives:
 - i. 50% reimbursement of VAT on Aviation Turbine Fuel (ATF)
 - ii. 100% reimbursement of State Goods and Service Tax (SGST) on Service Parts.

11.7 Support to R&D Institutions

- a. In order to give impetus to Research and Development, need based support will be provided to,
 - i. R&D institutions set up with the approval of the State Government
 - ii. Any private institution engaged in R&D activities as per Defence Long Term Technology Plan such institutions & the industrial units those are engaged in R&D activities for their own purpose.
 - iii. Apart from new and existing R&D institutions, testing facilities, incubation and innovation centers will also be covered.
- b. The assistance given will be up to 50% of the project cost excluding land and building subject to a maximum amount of Rs. 10 crores.
- c. Additional FSI of 0.5 will be provided to eligible R&D units.

11.8 Promoting Skill Development for Aerospace & Defence Sector

- a. The State shall upgrade vocational and technical training courses for meeting growing needs of skilled and semi-skilled manpower in the Aerospace & Defence sectors. This will also provide suitable employment opportunities for local people. Foreign investment in training facilities for skilled workers, engineers and managers will be encouraged.
- b. Private sector companies from the Aerospace & Defence Sector will be encouraged to adopt vocational training institutes whereby they can use the facility infrastructure to provide training in skills that are relevant to the sector.
- c. Appropriate infrastructure & Curriculum will be developed by upgrading ITIs/technical/vocational schools/ Polytechnics & Engineering Colleges through private partnership to train the semi-skilled and skilled labourers.

11.9 Earmarking Land for Defense parks

Across the state, multiple 200 acres of land will earmarked for aerospace and defense parks and townships. This may include specialty parks such as Missile integration, Aerospace etc.

11.10 Marketing Assistance

1. Assistance to MSME units for participation in International trade fairs of Aerospace and Defense products outside India at the rate of 50% of total rent, literature and display material cost subject to a ceiling of Rs.3.00 lakh, once in a year. The unit should not participate in an individual capacity, but only as a part of the Industry Association which would participate in such trade fairs. The assistance will

be by way of reimbursement. MSME units shall have to apply within six months from the date of participation for the assistance.

2. Assistance to Industry Associations at 50% of total rent subject to a ceiling of Rs.10.00 lakh for participation in International trade fair as Maharashtra Pavilion outside India for participation by minimum 5 units. Such assistance shall be in the form of reimbursement and will be extended only once in a year.
3. Viability gap support to Industry organizations to conduct National seminar/exhibition subject to ceiling of Rs. 10 lakhs for national and Rs. 25 lakhs for International trade Seminar/Exhibition in Maharashtra.

12. Initiatives for simplification of relevant legislations

12.1. Aerospace and Defence units administered by the Labour department of State Government will benefit from-

1. Relaxations under the Shops and Establishment Act with regard to working hours, work shifts and employment of women.
2. Exemption from maintaining physical records for attendance and salary.
3. Option for self-certification and filing of consolidated annual returns under 13 Acts.
4. To maintain employee related records required under various labour laws in electronic form, and to accept returns in electronic form.

12.2 Aerospace and Defence Industry will be declared as essential service under "Maharashtra Essential Services and Maintenance Act" (MESMA). Government would make necessary amendments in the Act to include this industry in the list of essential services.

12.3. Aerospace and Defence units involving only assembly type of manufacturing activities & not discharging process effluent and with less than 100 employees will be exempt from obtaining consent from the Maharashtra Pollution Control Board (MPCB). Such units will be covered in the GREEN category of consent if they submit application in prescribed format to M.P.C.B. GREEN consent can be valid from minimum 6 years to maximum 15 years of period. For issuing consents to Aerospace & Defence units high priority will be given. M.P.C.B. has started issuing AUTO consent renewal, as a fast track arrangement consent application & processing. Once proposal is submitted in the prescribed format along with all required documents can be cleared within 10 days from the date of submission by Conveying special meeting for the same.

12.4 Aerospace and Defence units will be treated as continuous process industry for the purpose of power supply.

12.5 In order to adopt all new changes in technology over the period of time, it is clarified that if any unit changes the machinery due to changes in technology but keeps the capital

investment same, in such cases, the prior permission of industries department will not be required.

13. State level committee constituted under IPS will implement and periodically monitor this policy.

Annexure – A

Defence sector manufacturing will constitute manufacturing systems, sub systems and components of the defence items notified by Department of Defence Production, Ministry of Defence through Press Note No. 3 (2014 Series) which require Industrial License. The Components and subsystem which go into making defence system/item listed in above mentioned press note and do not require industrial license are also eligible for the benefits of this policy.

Defence items defined as per in vogue Defence Procurement Procedure (DPP) will also be included under the purview of this policy. In addition, manufacture of components, systems, sub-systems and components for civil aviation. This list of items will get modified whenever Government of India modifies any changes in their notification released through Press Note No. 3 (2014 Series)

Category	Items Included
A. Arms and ammunition and allied items of defense equipment; parts and accessories thereof.	<p>All Rifle & Smooth-bore weapons and other arms, automatic/Semi-automatic or pump action type weapons, Weapons using case less ammunition, Silencers, special gun-mountings, weapons sights, signature reduction devices and flash suppressors to include rifles, carbines, revolvers, pistols, machine pistols, multi barrel rocket, machine guns, guns, rocket, cannon & missile systems –used on land, ships & shore based and airborne, howitzers, mortars, anti-tank weapons, projectile launchers, military flame throwers, rifles, recoilless rifles.</p> <p>Ammunition and fuze setting devices including the following:</p> <ol style="list-style-type: none"> a. Safe and arming devices, fuzes, sensors and initiation devices; b. Power suppliers / cartridges with high one-time operational output; c. Combustible cases for charges; d. Submunitions including bomblets, minelets and terminally guided projectiles. <p>Bombs, torpedoes, grenades, smoke canisters, rockets, mines, missiles, depth charges, demolition charges, demolition-devices, demolition kits, aircraft missile protection systems (AMPS), “pyrotechnic” devices, cartridges and simulators (i.e. equipment simulating the characteristics of any of these items), specially designed for military use.</p> <p>“Energetic materials” and related substances includes all explosives like primers, boosters, initiators, igniters, detonators, smoke bomb, colour signals, propellants and pyrotechnics, oxidizers, binders, plasticizers, monomers, additive coupling agents, Precursors and other related ammunition.</p> <p>High velocity kinetic energy weapon systems and related equipment:</p> <ol style="list-style-type: none"> a. Kinetic energy weapon systems specially designed for destruction or effecting mission abort of target; b. Specially designed test and evaluation facilities and test models, including diagnostic instrumentation and targets, for dynamic testing of kinetic energy projectiles and systems.

Category	Items Included
	<p>Directed Energy Weapon (DEW) systems, related or countermeasure “equipment and test models” as follows:</p> <ol style="list-style-type: none"> a. “Laser” systems specially designed for, destruction or effecting mission, abort of a target; b. Particle beam systems capable of destruction or effecting mission-abort of a target; c. High power Radio-Frequency (RF) systems capable of destruction or effecting mission abort of target; d. Equipment specially designed for the detection or identification of; or defense against, systems at (a) and (c) above. e. Physical test models for the systems, equipment and components, specified under this head. f. ‘Laser protection equipment (e.g. eye and sensor protection)’. <p>Electronics Equipments</p> <p>Electronic Equipment used for electronic counter measure (ECM) and electronic counter countermeasure (ECCM), surveillance, intelligence, Command and Control systems, Global Navigation satellite systems (GNSS) jamming equipment. Data processing, storage and transmission security equipment, identification and authentication equipment (including identification Friend or Foe and non-Cooperative Target Return Identification systems), guidance and navigation equipment’ Troposcatter-radio communications equipment’ and Military Information Security assurance systems and equipment (like cryptographic devices including military Cryptographic key management and Cryptanalytic systems), communication equipment, frequency modules and secrecy devices, specially designed for Military use</p> <p>Armoured or protective equipment as follows:-</p> <ol style="list-style-type: none"> a. Constructions of metallic or non-metallic materials, or combinations thereof, specially designed to provide ballistic protection for military systems b. Body armour or protective garments of level III (NIJ 0101.06, July 2008 or national equivalent and above). <p>Specialized equipment for military training’ or simulators specially designed for training in the use of any firearm or weapon.</p> <p>Imaging or countermeasure equipment, as follows, specially designed for military use:</p> <ol style="list-style-type: none"> a. Recorders and image processing equipment;” b. Image intensifier equipment; c. Infrared or thermal imaging equipment; d. Imaging radar sensor equipment; e. Countermeasure or counter-countermeasure equipment <p>Miscellaneous</p>

Category	Items Included
	Concealment and deception equipment specially designed for military application, including but not limited to special paints, decoys smoke or obscuration equipment and simulators, and Metal embrittling agents.
B. Tanks and other armoured fighting vehicles.	<p>Ground vehicles are as follows:-</p> <ol style="list-style-type: none"> a. Ground vehicles namely tanks and other military armoured/armed vehicles and military vehicles fitted with mountings for arms or equipment for mine laying or the launching of munitions includes all tracked and wheeled self-propelled armoured and non-armoured weapon systems and trailers for towed and static weapon systems. b. Other ground vehicles namely all-wheel drive vehicles capable of off road use which have been manufactured or fitted with materials or components to provide Ballistic protection to level III (NIJ 0108.01, September 1985, or comparable national standard or above) with mountings for arms or equipment for mine laying specially designed for military use. c. Amphibious, hovercrafts and deep water fording vehicles for military use. <p>Cryogenic and superconductive equipment especially designed or configured to be installed in military vehicle.</p>
C. Defense aircraft, space craft and parts thereof.	<p>“Aircraft” including but not limited to helicopters, “lighter-than-air vehicle”, “Unmanned Aerial Vehicles” (UAVs), Remotely Piloted Vehicles (RPVs), autonomous programmable vehicles, unmanned lighter than air vehicle (to include all variety of manned and unmanned airborne vehicles – includes target systems, loitering missiles, drones, balloons, blimps, aerostat, parachutes, paragliders, ground effect machines, air cushion vehicles/hovercraft, UAVs and launchers, designed for military application).</p>
D. Warships all kinds.	<ol style="list-style-type: none"> a. Vessels of war (surface or underwater), other surface vessels (Fitted with automatic weapons having a caliber of 12.7 mm or higher, CBRN protection, active weapon countermeasure systems), special naval equipment, antisubmarine/ torpedo nets, hull penetrators and connectors “specially designed for military use”. b. Air Independent Propulsion (AIP) systems (nuclear/conventional) for marine applications.
E. Products for Internal Security	<ol style="list-style-type: none"> a. Arms and their ammunition including all types of close quarter weapons. b. Protective Equipment for Security personnel including body armour and helmets. c. Vehicles for internal security purposes including armoured vehicles, bullet proof vehicles and mine protected vehicles. d. Riot control equipment and protective as well as riot control vehicles. e. Specialized equipment for surveillance including hand held devices and unmanned aerial vehicles.

Category	Items Included
	<ul style="list-style-type: none"> f. Equipment and devices for night fighting capability including night vision devices. g. Navigational and communications equipment including for secure communications. h. Specialized counter terrorism equipment and gear, assault platforms, detection devices, breaching gear, etc. i. Training aids including simulators and simulation equipment.
F. Civil Aerospace Product	<ul style="list-style-type: none"> a. All types of fixed wing as well as rotary aircraft including their air frames, aero engines, aircraft components and avionics. b. Aircraft design and engineering services. c. Technical publications d. Raw material and semi-finished goods. e. Flying training institutions and technical training institutions (excluding civil infrastructure).

Note :- If any unit is manufacturing the items which are not covered above but Department of Defense Production, Ministry of Defense has approved their items under Defense Procurement Procedure (DPP) & valid order is with the unit, then such items will be covered under this policy of state government.